

TEMA
NUMMER
om kystfriluftsliv

DANSK FRILUFTSLIV

DANSK FORUM FOR NATUR- OG FRILUFTSLIV
NR. 63, OKTOBER 2005, PRIS: 40 KR.

DANSK FORUM FOR NATUR- OG FRILUFTSLIV

www.danskriluftsliv.dk

Formand og kasserer:

Erik Jegsen

tlf. 64 72 26 73

jegsen@privat.dk

Næstformand:

Peter Bentsen

tlf. 35 35 45 86

PBentsen@ifi.ku.dk

Sekretær: Ole Larsen

tlf. 56 76 12 08

o_larsen@hotmail.com

Flemming Mumm

tlf 28 35 68 43

mumm@traeklatring.dk

Mads Brodersen

tlf. 64 48 15 85

vendsmb@dbmail.dk

Carsten Damsgaard

tlf. 74 68 11 34

cdamsgaard@gmail.com

1. suppleant: Søren Gerdes

tlf. 60 81 64 33

sorengerdes@hotmail.com

2. suppleant: Louis Sørensen

tlf. 87 25 08 04

louis.cs@gmail.com

Redaktion:

Carsten Damsgaard (ansvarsh.)

Mads Brodersen

Terkel Berg-Sørensen

Louis Sørensen

Annoncer:

Louis Sørensen

tlf. 87 25 08 04

louis.cs@gmail.com

Grafisk tilrettelægning:

Kristian Dueholm Jessen

tlf. 75 87 61 05

dueholm@gmail.com

Webmaster: Flemming Mumm

Friluftsbogklubben:

bogklub@danskriluftsliv.dk

Forsidefoto: Mads Brodersen

ISSN 0909 – 0614

I n d h o l d

- 3** Prolog
- 4** Bugten
- 9** Bådsamlingen på Strynø
- 13** Så langt man kan kaste en åre
- 18** Kystens friluftsliv - en følsom manege
- 20** Implementering af overnatningspladser
- 24** Boganmeldelse
- 25** Friluftsbogklubben
- 27** Boglisten

Foreningens formål

Foreningens formål er at skabe, udbygge og vedligeholde kontakt imellem personer, der arbejder med vejledning og undervisning i natur- og friluftsliv.

Foreningen skal arbejde for at styrke danske naturoplysnings- og friluftslivstraditioner i samarbejde med vore nordiske nabolande med det formål at skabe harmoni mellem menneske og natur såvel som mellem mennesker.

Dansk Friluftsliv udgives af Dansk Forum for Natur- og Friluftsliv og udkommer fire gange årligt:

nr. 64	dec.	2005	deadline	1. nov.
nr. 65	mar.	2006	deadline	1. feb.
nr. 66	juni	2006	deadline	1. maj
nr. 67	okt.	2006	deadline	1. sept.

Annoncering koster:

hel side 1000 kr. ekskl. moms

halv side 650 kr. ekskl. moms

kvart side 400 kr. ekskl. moms

Dette temanummer udgives med økonomisk støtte fra Friluftsrådet

PROLOG

Af Mads Brodersen

Alle danskere har et forhold til den, vi nyder alle at være der, der er meget af den, der er ikke særlig langt for nogen af os, og så har vi alle ret til at færdes frit på kysten. Kysten er for mange danskere den vigtigste naturtype. Det er her, de kan nyde de store vidder og den frie ret til at være i naturen til fulde. Samtidigt byder kysten på en mængde af aktiviteter lige fra sandslotbygning til havjagt. Alle danskere har mere eller mindre bevidst et forhold til kysten, og mange af os savner de danske kyster, når vi er på længere rejser. Kysten er ganske enkelt en del af vores danskhed eller kultur om man vil, ganske som landbrugskulturen ligger dybt i os, er kystkulturen nedarvet i os danskere gennem mange tusinde år.

Ofte sniger vi os til at kalde adgangsmulighederne på kysten for Danmarks allemandsret. Det er og bliver dog en tilsnigelse, men på kysten er der vide grænser for færdsel og ophold. I disse år arbejdes der fra mange fronter på at udbygge mulighederne for færdsel og ophold på

den danske kyst. Der er kommet yderligere fokus på det maritime friluftsliv og på de mange muligheder stranden og de kystnære naturområder byder på for udeliv, natur- og friluftsliv både med hensyn til mål, som kan være pædagogiske, læringsmæssige eller blot rekreative.

I foråret afholdt DFNF et, efter min mening, vellykket seminar om netop kystfriluftslivet. Desværre var seminaret overskygget af nogle tragiske kajakulykker, som netop fandt sted i dagene, hvor vi var samlet på Strynø for at høre om, dyrke og diskutere dansk kystfriluftsliv i bred forstand. På baggrund af nogle gode oplægsholdere og et hold positive deltagere havde vi nogle gode dage med mange gode diskussioner om og oplevelser på kysten alligevel.

Nærværende temanummer kan ses som en opfølgning af seminariet på Strynø, men også som et forsøg på at sætte kystfriluftslivet yderligere på dagsordenen, dels i vores eget forum, men også i bredere forstand. I bladet er der artikler skrevet af nogle af oplægsholderne fra Strynø, men der er også artikler fra folk, der på den ene eller anden måde har

deres virke ved kysten. Fælles for dem alle er, at de har en indfaldsvinkel til emnet, som kan være med til at sætte yderligere diskussion og skriveri i gang. Hermed er I alle inviteret til at komme med indlæg til de kommende blade, på vores hjemmeside eller på et af de kommende fyraftsseminarer, som er et af foreningens nye tiltag. Det er via udveksling af holdninger og erfaringer, at vi kan videreudvikle dansk natur- og friluftsliv. Netop udvikling er jo et af de vigtigste mål med vores fælles forening, så kom bare ud i forummet og vær med.

Da temanummeret er støttet af Frilustrådet har vi mulighed for at trykke flere numre end sædvanligt, således kan vi dele nogle blade ud til ikke medlemmer. Dermed er det vores håb, at vi kommer længere ud med både budskaberne i bladet, men også med foreningens budskaber og de muligheder der ligger for en forening som vores for at præge udviklingen i dansk natur- og friluftsliv.

*God læselyst
Mads Brodersen*

MEDLEMSSKAB

Medlemskab af foreningen kan tegnes via kassøreren.

Kontingenter for 2005 er følgende:

Almindelige medlemmer (1 blad):	200 kr.
Parmedlemskab (1 blad):	250 kr.
Institutionsmedlemskab (2 blade):	350 kr.

BUGTEN

Af Jakob Haahr

Denne artikel er et blik på et friluftsliv, der udlever sig ved en bugt et sted i Danmark i 2005.

Med en smakkejolle sejler jeg rundt, vinden bærer mig. Jeg iagttager, skriver lidt ned, spørger mig frem. Her et par ord om min færd og mine iagttagelser. Men mit formål er ikke kun at beskrive – jeg stiller også spørgsmålet: kunne noget gøres anderledes og bedre? - kunne friluftslivet og kystfriluftslivet i dette område styrkes?

Smakkesejl og fok sættes, vind ind agten for tværs - jollen, »Vigø« skyder en god fart over bugten. Ankommer efter halvtanden times sejlads til den moderne marina, der ligger i den lille by. Her finder vi kølbådene og de større sejlbåde og den 5-stjernede kro. Det koster penge at have båd liggende og det koster penge at købe en båd. Noget gange mange penge. Derfor er det heller ikke alle, der har råd til en båd, og derfor er det også en speciel type friluftsfolk, der kommer her. Her er man lidt bedre bemidlet, antrukket

er afslappet, men pænt og der bandes ikke højlydt. Marinaen er et mødested, og der er atmosfære - også ikke bådejere køber is i kiosken og vandrer op og ned ad kajen - både af forskellig slags anskues. Mennesker dyp- per tærne i vandet, imens ord svæver fra mund til øre - ord, der igen returneres med ord eller smil.

Jeg har aldrig helt forstået disse både. Bevares det er muligt at sejle i disse dybtgående kølbåde til Sverige og nogle af dem skyder en god fart. Men ulempen er stor - den enkelte skipper er tvunget til at holde båden på dybt vand eller i havnene. Kølbådene kan ikke som f.eks. smakkejollen gå ind på hver eneste lille strand eller eng, som jo er det, jeg synes er fascinerende ved at sejle. Det at være af sted, sejle ud i det blå og pludselig ser man en ås, en gammel mølle, et skur eller en eng. Nysgerrigheden bliver vakt og som en anden Robinson Crusoe sejles ind til kysten. Her kan et helt eventyr udspille sig lige nu og helt spontant. Der brændes bål på stranden, stryges rejer med en hov eller man møder grundejeren og bliver inviteret med hjem til kaffe og kage. Alt dette oplever kølbådene ikke.

Selv om her er havn, er der ingen larm. Havde vi i stedet været ved skærgårdskysten i Norge, havde den ene motor overdøvet den anden. Men i Danmark er vi udpræget en sejlernation. Vind har vi for det meste nok af, og motorer bruger vi helst kun til at komme ind og ud af

havnene med. Jeg håber, at de store speedbåde, som nogle få mennesker sejler rundt i, forbliver en parentes i denne sammenhæng.

Ved siden af byen ligger skoven og en herlig sandstrand. I juli og til dels i august er der mange, der får sig et bad her. En strandtur er en helhedsoplevelse med sand mellem tærne, sand der kradses på ryggen, sand i øjnene samt en frokostkurv, der stiller sulten. Størst på badeturen er selve badet og den medfølgende kontrastoplevelse. Fra smakkejollen ser jeg en kvinde - først er hun dvask, lettere anspændt, og hun står i vand til lårene, så tælles til 10. På 10 kaster hun kroppen ud i et svæv - herefter et plask - og så har hun hovedet under vandet, tager et par svømmetag. Der i vandets univers er hun som et nyt menneske, genfødt, badet i vand.

Vi er mange, der nyder og lever højt på disse strandture. Når solen og sommeren ikke er der, ruskes vi igennem af vind og vejr og leder efter rav. I mere stille vejr kastes smut. Priser mig lykkelig over offentlighedens adgang til strand og kyst. I dag er det vel de færreste, der stiller spørgsmålstejn ved denne ret til strand og kyst. Det opfattes nærmest som en naturret. Jeg tænker, at det også ville være naturligt og rimeligt, hvis alle fik ret til at færdes ved og bade i vores søer og åer i dette land.

Jeg har tit haft grupper med til denne skov for at overnatte. Vi er for det meste kommet sejlene i vores joller, i kano eller kajak. Før hen var det gratis at

overnatte, og ofte fik vi endog en rundvisning i den nydelige skov, der nogen steder får lov at udvikle sig til naturskov. Vi gav en flaske gammel dansk eller en flaske vin, hvis vi havde lyst. Nu koster det penge. 40 kr. koster det pr. person. Noget i mig siger, at det er forkert at tage penge for at overnatte i den relativt frie natur. Det er nok mit liv med allemandsret i Norge og indianertanker om, at naturen er vores alle sammen. På stedet er der bygget et shelter, som vi kan bo i, og der er lavet en grillrist og så følger der jo service med, så er det lidt mere legalt og også acceptabelt. Men alligevel - vi behøver blot en lysning i skoven.

Skovfogeden i denne skov er ikke den eneste skovfoged, der er begyndt at tage penge for at overnatte. Vi ser det efterhånden mange steder. En forklaring knyttes til murens fald og alle de træer, der herefter væltede ind over Vesteuropa. Der var ikke længere økonomi i skovdrift, og skovejerne og fogederne skal finde nye måder at tjene penge på.

Det er omvendt i orden, at teambuildingsfirmaer og andre, der laver aktivitet med profit for øje betaler for at bruge skoven. Men da den lokale skole ville ud og lave nogle aktiviteter i skoven, så skulle fogeden have 35 kr. pr. elev. Det er ude i hampen, når skoleelever ikke kan få lov at færdes i den lokale skov.

Sejler længere op langs kysten - fra jollen på vandet iagttages græsningsarealer, små levende hegn, sten og tagrør. Kommer til en gammel stejleplads. Her er

nogle tagrør, der trænger til at blive høstet, en gamle tjæregryde og et par ældre helt faldefærdige hytter. Det var her de gamle fiskere holdt til. Med deres hjulbøre fragtede de fisk hjem herfra. Her ligger også to sheltere. Produktionsskolen byggede et shelter for 3-4 år siden, det ene i træ. For et års tid siden fik vi nogle midler fra Friluftsrådet, og jeg fik Korsløkke Ungdomsskole og en tækkemand til at hjælpe mig med at bygge et tagrørsshelter. Det tog en weekend at bygge det - måske er det verdens første tagrørsshelter. Jeg er til tagrør - vi har så meget af det i Danmark. Vi har en lang tagrørstradition og der er masser, vi kan bruge det til i friluftslivet. I skoven er et shelter af tømmer godt, men her ude ved kysten, der falder et tagrørsshelter nydeligt ind i landskabet.

Shelterne på den gamle stejleplads skal ikke bookes i forvejen, man sejler blot over til dem. Det koster ingenting - sådan fungerer det indtil videre. Jeg nyder stedets uorden og ustruktur. Historier er gemt her, der er plads til opdagelse, det er som at gå på et gammelt loft. Den dag, der bliver ryddet op på loftet og gammelt skrammel kørt væk, så forsvinder mystikken. Sådan er det også her. En dag bliver også dette »hemmelige sted« ramt af friluftslivsforvaltningens dystre arme. De gamle hytter bliver nok revet ned og i stedet etableres noget pænt og nobelt. Der opsættes måske fugletavler og skilte og græsset bliver slået og der anlægges en bro. Det bliver nok så pænt - at jeg ikke gider at være der mere. Men ind til den dag kommer, vil jeg lægge

min vej forbi, bo i tagrørsshelteret og sparke lidt til den gamle hytte, der allerede er mere end faldefærdig og glædes ved, at der endnu findes pletter i Danmark, der ikke er »friserede«. Vi har behov for rod, uorden og skrammel også i landskabet. Det er her eventyrerne er.

Fra shelterne sejler jeg over til den lille vig, hvor en bro går ud i vandet. Det er ikke så dybt. På det dybeste sted - vel 1,5 meter. Det her er fritidsfiskerens paradys. Her leves et helt andet bådtilværelse end det vi var vidner til på marinaen. Det her er et af de få steder i Danmark, hvor »nyt er yt« - en ny 4-hestes Yamaha-motor er dog accepteret. Her er mest små motorbåde. Nogle til transport, flest primært til fiskeri og materialet er hovedsageligt glasfiber. Om foråret er her liv. I fællesskab bygges broen op, der repareres og males. Brugen af glasfiber bruges her på samme måde som gaffatape bruges i resten af landet. Stedet her er mødested for fritidsfiskere, efterlønnerne og pensionister, og jeg mindes ikke at have set en raceren hund her. Bilen må godt være nogenlunde pæn, selv om det gængse er en genstand med motor og fire hjul, der lige kan rulle herved. Påklædning er kedeldragt, slidte cowboybukser eller waders. Der bliver skelet, hvis antrækket er »pænt«.

Snakken går livligt herved - der drikkes kun Tuborg og Carlsberg i begrænsede mængder. I stedet er det discount-øl eller Vestfyns Classic, der hældes ned. Der snakkes meget om fiskeri - om hvad der var i garnet, eller hvad der blev røgtet fra

ruserne, og her kan mange også høre nærmest endeløse forklaringer på, hvorfor fiskeriet var bedre i gamle dage.

Jeg spekulerer på, hvor fartøjerne af træ bliver af? For 10 år siden, da jeg kom her for første gang var der stadig meget træ. Tænk sig, de klinkbyggede både med aner til vikingetiden og stolte håndværkstraditioner er på vej til at uddø. De uddør med mindre vi i Danmark får endnu mere fokus på træ, træjoller og stolte traditioner, som efter min mening ikke bør gå tabt, fordi de også fortæller historier om vores område, land og kultur. I dette område hedder de traditionelle joller smukkejoller - de egner sig godt til friluftsliv, sejlads og fiskeri, og de egner sig godt til levende kulturformidling.

Hvad med børn, kommer der slet ingen børn her? Jo, men egentlig ikke så mange. Jeg var for ikke så længe siden lærervikar for en 6. klasse i provinsbyen kun få kilometer fra dette sted. Jeg skulle undervise i biologi, historie og religion. Så slog jeg timerne sammen, så jeg kunne have tre skoletimer af gangen, integrere fagene og komme ud. De var meget glade for at komme ud og ned til dette sted, som de alle sammen boede så tæt ved, men aldrig eller sjældent kom til. I starten gik det forfærdeligt trægt med at cykle - for hver eneste 100 meter skulle der justeres og stønnes. På et tidspunkt spurgte jeg: »Sig mig engang kommer i aldrig ud i skolen«. »Njah«, lød svaret, de havde vidst været ude en gang i første klasse. Det er desværre ikke et enkelttilfælde. Det står

mange steder desværre skræmmende dårligt til med skolebørn i naturen.

Jeg sejler forbi campingpladsen. Børn leger ved broen. Engang svor jeg, at jeg aldrig skulle på campingferie. Det udsagn har jeg måtte sluge igen - endog flere gange. Børnene elsker det - de finder nye legekammerater, leger til efter mørkets frembrud. Konen kan godt lide det - det er komfortabelt med køkken, toilet og badefaciliteter. Jeg synes man bor for tæt på hinanden, jeg forsøger at finde campingrytmen, men føler mig lidt som en folkedanser i en rockdans.

Sejler forbi de tre øer, hvor der ikke længere bor fastboende mennesker. Ude i havet vest for den vestligste ø vidner rester af en flydespærring om livlig aktivitet for 900 år siden. Den minder os om militærstrategiske overvejelser og om venderne, der engang var vores fjender og om, at samfundet også for 1000 år siden var godt organiseret. Flydespærringen er med til at genfortælle historien om, at havene engang udgjorde landevejene i Danmark. I århundreder er der blevet transporteret korn og fisk væk fra landområderne knyttet til bugten, imens mursten og andet gods er fragtet hertil. Bugten har altid spillet en central rolle for eksistensen i dette område. Fiskene udgjorde fundamentet for fiskernes eksistens og udgjorde en vigtig ekstranæring for landmændene. Nu er det ved at være forbi. Varetransporten på havet er for længst ophørt, og der er kun få erhvervsfiskere tilbage i bugten. De gamle fiskelejer, der fik de-

res opblomstring i 1700-tallet er ikke længere fiskelejer i ordets gængse forstand. For 25 år siden var det de relativt fattige fiskere, der boede her. I de sidste 10 år er priserne steget gevaldigt. Det er blevet moderne og mondænt med havudsigt, så nye tilflyttere skal have en tyk tegnebog for at kunne bo her.

Jeg er til det enkle friluftsliv og de enkle overnatningspladser – en eng hvor man kan være alene eller med sine nærmeste og hvor man kan mærke nærheden til naturen og friheden fra civilisationen, det er et eldorado for mig. Sådanne overnatningspladser er der flere af i bugten. For eksempel har en ældre mand et stykke skovgrund, der ligger ud til en klint, helt ned til vandet. Dette er en perle. Den låner han kvit og frit ud til lokale spejdere, skoler etc. Det er skønt, at der findes mennesker, der ikke kun tænker profit. Jeg ville ønske, at alle kunne tage ud og overnatte forskellige steder i bugten. Det kan de i princippet også, men inden den enkelte familie har fundet ud af, hvor det er muligt at overnatte og hvem der er lodsejer, så har de fleste givet op og tager i stedet i biografen eller over og besøger mormor. Det er ellers sådan, at dette land er fyldt med venlige lodsejere, og spørger man lodsejeren om man må overnatte på hans jord, så er svaret næsten altid ja.

Alligevel skal det være mere enkelt at komme ud. Jeg tror ikke tiden er til allemandsret i Danmark, men måske skulle man skele lidt til Norge, hvor man på Skagerakkysten på søkortene har aftegnet grønne pletter,

hvilket betyder, at her må man slå telt op, hvor man har lyst. Noget lignende kunne vi lave i Danmark. Der er efterhånden, så mange udyrkede arealer i Danmark, der langsomt vokser til. Arealer, der er for små til at landmanden gider at gøre noget ved dem, arealer der ellers hurtigt bliver til tagrør eller kratkov. Tænk sig om man opkøbte sådanne små arealer og lod friluftslaug eller kommunen passe dem. Alt hvad der behøves at være er en grøn plet og evt. et lille bålsted. Adgangsforhold skal være en lille sti eller havet. Er der ingen offentlig vej til sådanne pletter kommer der heller ikke »øldrikkere«. Tænk sig hvis vi overalt langs kysten med en afstand af f.eks. 10 km havde sådanne pladser, så vil vi i Danmark kunne skabe en pendant til nordmændenes fjeldliv. Nøgleord for at udbrede friluftslivet og de dertilhørende værdier om sundhed, grøn, tankegang, personlighedsudvikling mv. er at gøre det let tilgængeligt. Man gider ikke gå ud i naturen, hvis man først skal afdække overnatningsmuligheder og komme i tvivl om adgangsforhold til naturen.

Så er der friluftsgården. Årligt kommer der rigtig mange mennesker, som får rigtig gode naturoplevelser på dette sted. Der klatres i træer, der sejles i kanoer, kajaker eller joller. Der fiskes og udøves snittehåndværk, der tages på naturvandring, der gås på eventyr med rejehov i ålegræsset, eller der laves mad over bål.

De fleste grupper er glade for at være her. Her udøves det friluftsliv, der på civilisationskalaen ligger mellem camping-

pladsen og det helt primitive lejrliv. I modsætning til nogle naturskoler, hvor det er den naturvidenskabelige deducerbare natur, der er i centrum, så er det her friluftslivet, der er omdrejningspunkt. Intentionen er, at børn, unge som voksne skal blive glade for at være i og færdes i naturen, og at de skal stimuleres og have redskaber til at tage af sted igen. Alle mennesketyper bruger friluftsgården. Der afholdes lejrskoler, kurser for lærere og pædagoger, familiearrangementer, og virksomheder afholder teambuildings-, natur- og friluftslivskurser.

Heldigvis kommer også børn. Mange børn, og det er disse autentiske oplevelser disse børn får i og med naturen, der er det hele værd. Glæde og livsintensitet opstår når rejer og tangnål fanges i hov, når krabber fanges og opbevares i en svømmefod, når en fisk bliver fanget i nettet og bagefter bliver rensset, når brombær puttes i munden og når snobrød brunes over glødebål. Utallige er de oplevelser, hvor alt går op i en højere enhed. Og det er ikke kun børnene – de voksne er også vilde med det.

Jeg tænker på familiers sommerferier. Hvor mange gange er det ikke sådan, at de voksne vil på museum og børnene vil i Lalandia? Hvorfor laver de ikke bare friluftsliv sammen? Jeg tror svaret er: »De kan ikke«. De skal læres op til friluftsliv, og det skal være nemmere at udøve friluftsliv i Danmark. Oplæring til friluftsliv og bedre adgangsforhold til naturen er, set med mine øjne, nøgleord for det 21. århundredes friluftsliv i Danmark.

Vind i håret, smakken stævner

forbi den nydelige ås og i horisonten skuer jeg Kitesurferne ved dæmningen. Det går op for mig, at der tegner sig et billede af såvel en landkultur som en bykulturs brug af bugten. Landkulturen færdes med henblik på tilskud til husholdningen derhjemme. Til den kategori har vi strandjægeren, der i december måned begiver sig ud i bølger og skydepram for at skyde et par edderfugle. Og til denne kategori hører også fritidsfiskerne, der sætter ruser, flyde- og nedgarn ud og har højsæson når ålen trækker mod Saragossa.

Til bykulturen hører marinafolket, windsurferne og som det nyeste friluftsskud på stammen er Kitesurferne, der er i eksponentiel vækst. Jeg kan ikke sejele helt hen til dem, så jeg er nødt til at gå i land ved klinten og følge kysten på land frem til dem. Jeg kan se at kitesurferne typisk er unge halvsmarte mænd i alderen mellem 20 og 40 år. De holder til ved dæmningen, hvor også de nødvendige store biler bliver parkeret. Nogle biler er gamle, nogle er nye – derfor er økonomisk overskud heller ikke et fællestræk for denne gruppe. Til gengæld har de bybaggrunden og passionen tilfælles. Kitesurferne er vilde med fart og hop, og kommer der kvinder forbi inde på stranden, så har jeg ofte set, at de ikke kan lade være med at eksponere sig selv – imponerende vilde hop vises frem for kvindeøjne.

Havet tilhører hos alle. Og det ved alle, og derfor er det generelle mønster også, at man her færdes i gensidig respekt. Selvfølgelig er der interessekonflik-

ter. Lystfiskerne fisker for sportens skyld – fisken skal have en chance og derfor er de også træt af fritidsfiskerne, som tager havørrederne i garnet, imens fritidsfiskerne er træt af skarven som ornitologerne til gengæld holder af. Ornitologerne er heller ikke så glade for kitesurferne, der kommer betænkeligt nær de ynglende fugle i vådområdet. Det samme gælder for ubetænkelige kajakroere, der roer ind og raster midt i en ynglende mågekoloni.

Der tegner sig et alsidigt, varieret og mangfoldigt billede af friluftslivet ved bugten – et friluftsliv, der i høj grad lever.

Alligevel vil jeg her til sidst dvæle ved det jeg ikke ser. Bortset fra lidt strand-, camping- og friluftsgårdsliv, så ser jeg ikke mange kvinder og børn. Det er fint nok, at børnene fragtes 12-15 km til fodbold eller håndbold, men hvorfor går børnene ikke til kystfriluftsliv, som er en aktivitet man kan lave på tværs af alder, og som derfor egner sig godt, hvor befolkningen ikke bor så tæt?

På landjorden er der heller ingen stier, der binder bugten sammen. I stedet ser jeg skilte med »privat vej« og »adgang forbudt«, der uretmæssigt er sat op på mange markveje. Der er desværre jordejere, der tror, at privat ejendomsret betyder, at offentligheden ikke har adgang til at færdes på deres områder. Men det forholder sig sådan, at menigmand må gå på veje og stier også i det åbne land. Desuden må man gå på udyrket mark. Tænk sig, hvis det havde været

muligt at gå bugten rundt langs stier og overnatte på overnatningspladser, i shelters eller små hytter undervejs? Her kunne der være et bålsted og lidt brænde og familier på tur vil kunne møde andre familier, riste snobrød over bål, og drenge kunne møde piger og kærestepar opstå. Disse overnatningspladser, shelters eller hytter kunne skabe et mere mobilt rygsæksfriluftsliv på den danske landjord og ville i højere grad kunne få familien Danmark ud.

Bølgeskulp - jeg sidder atter i båden - jeg spekulerer så det knager på fremtidens friluftsliv i bugten.

Vil træbådene overleve?

Vil udendørsliv og friluftsliv blive en del af skolelivet?

Overlever den gamle stejleplads?

Vil friluftsgården bestå eller kommer der en rig mand og køber den op til glæde for ham og til sorg for mange mennesker?

Bliver adgangsforholdene til naturen lempet?

Vil der komme flere stier og overnatningspladser?

Får vi nogensinde rygsæksfriluftsliv ved bugten?

Vil kvinderne og børnene komme mere ud?

Vil de gamles kundskab om jagt og fiskeri gå med dem i graven?

Sejlende mellem himmel og hav kan jeg høre mig selv synges:

»The answer my friend is blowing in the wind,
the answer is blowing in the wind..«

Foto: Poul Henrik Harritz

NOGET OM BÅDE OG BÅDSAMLINGEN PÅ STRYNØ

Af Ole Mortensen

I april 2005 blev der holdt et fri-luftsseminar på Øhavets Smakkecenter på Strynø og i forlængelse af dette, er jeg blevet bedt om at skrive noget om bådene i Det sydfynske Øhav og på Smakkecentret. Til daglig arbejder jeg på Langelands Museum, er medstifter af institutionen Øhavets Smakkecenter i 1990 som museets repræsentant i bestyrelsen. Mange læsere har sikkert erfaringer med både, så jeg har valgt at skrive mere anekdotisk og altså ikke pædagogisk. Men alligevel: Hvad er en båd? Ja, det ved vi jo alle sammen...

og dog... der tales rask væk om lystbåd, fiskerbåd, amerikabåd, bornholmerbåd osv. Lad os derfor slå fast at: en båd er et mindre sejl- eller rofartøj. Amerikabåden og bornholmerbåden er altså et skib - ikke en båd.

HVOR GAMMELT ER ORDET?

Det er oldgermansk og kendt fra vikingetiden. Saxo beskriver i sin Danmarkskrønike en handling som badeløs - i betydningen en nytteløs og gavnløs handling. Badeløse folk havde formentlig heller ikke stor agtelse i samfundet. Vor ældste båd er fundet i Gislinge ved Lammefjorden.

Det er en båd fra tidlig middelalder. Den er klinkbygget, dobbeltstævnet og med høje stævne. Langt senere kom rundgattede og platgattede både og først op mod vor egen tid kravelbyggede både. Den klinkbyggede dobbeltstævnede båd var i 1000 år den ideelle bådform. Båden var engang et af vore vigtigste transportmidler.

Er danskerne badeløse i dag? Ja, transportmæssigt har bilen jo for længst overtaget bådens rolle, men i forhold til central-europæerne er vi jo ikke badeløse. Vi har det sådan, at hver 14. indbygger har båd - en lystbåd

- men i forhold til vore nordiske brødre er vi mere bådløse - for i Sverige og Finland er det hver 7. og i Norge hver 6. som har båd.

HVORDAN SKAL EN BÅD SE UD?

En god del af det, som flyder på vandet i dag har ikke meget med en båd at gøre. I annoncer i for eksempel Bådnyt ser man fartøjer, som efterhånden mere ligner biler end både. Skroget er støbt i glasfiber. Der er rat og fire fremadrettede polstrede sæder - kølerfigur og hækmotor. Jeg stod en dag på molen på Strynø og kiggede undrende på en sådan tingest. Så kom den gamle sømand Åge, som har sejlet med newfoundlandskonnert som ung. Han så på glasfiber-tingesten i havnen og så ud over vandet, hvor den nye kasseformede Ærøfærge kom masende - rystede på hovedet og sagde: næh, der er ingenting for øjet mere!

Det var jo netop sagen at bygge noget for øjet. Sådan tænkte man førhen. Den svenske båd-konstruktør Olle Enderlein sagde: "Vakra båtar seglar väl!" Enderlein har tegnet mange smukke og velsejlende både såvel i træ som i glasfiber bl.a. for Halberg Rassy. Det er sådan man altid har betragtet båden - som såvel et funktionelt som et æstetisk produkt.

HVORDAN SKAL EN SMUK OG VELSEJLENDE TRÆBÅD SE UD?

Ja, om smag kan der altid diskuteres, men der er nogle hovedregler - der skal være et passende forhold mellem længde og bredde - den skal have nogle

gode linier dvs. plankeføringen fra for til agter - et kønt spring og velformede stævne eller stævn og spejl. Båden skal vagre godt i søen, ikke tage for meget vand over på bidevind, ikke være for levende, men alligevel slippe vandet let agter. Hvad var grimt?

Jo en båd som var flad, uden spring og lignede et strygebræt - eller en klinkbygget båd, hvor bordene var sat skævt op. Hvis en båd havde for meget spring, var det heller ikke godt, så lignede den en træsko. Den slags blev diskuteret vidt og bredt på havnen.

AT RO SIG FREM

En god robåd skal jo være letroet. To eller flere par årer. Båden skal være slank - men den skal jo også være stabil - dvs. have en tilstrækkelig bredde. I gamle dage roede man for øvrigt de store joller stående i båden og med ansigtet fremad - som gondolieren. I dag er roning fortid. Ikke mange har prøvet at ro for at transportere sig. Heldigvis er der jo roklubber - men roklubbernes både er jo specialbåde. At ro en båd langt er en større omgang. Jeg har engang roet fra Faaborg til Drejø og i min barn-dom havde jeg en lille robåd og jeg kan stadig huske den mærkelige fornemmelse, når man havde roet et godt stykke tid og så hoppede op på cyklen og tog fat i styret - det var ligesom for spinkelt - hænderne havde vænnet sig til årernes tykkelse.

Før motorerne roede fiskerne ud eller hjem eller begge dele, hvis vinden ikke føjede sig. På smakkacentret har vi nogle gamle robåde. Det var tit pramme man

benyttede på øerne - fordi man skulle helt ind til stranden på lavt vand. En af de bedste robåde - også en god slæbejolle er den såkaldte norske pram. De blev bygget i Norge af fyrretræ og sydfynske norgesfarer tog dem med hjem som dækslast. På Lofoten havde man de gamle åbne nordlandsbåde i fiskeriet på bankerne. De blev også roet eller sejlet. Til søs under fiskeri var det almindeligt at lægge masten ned, så båden fik bedre stabilitet. I 2000 oplevede jeg at ro på fiskeri fra en Lofotenhavn - vi var tre mand i en båd med seks årer - det gik stærkt gjorde det, og det var en mærkelig fornemmelse at lægge kræfter i sammen. Båden fløj afsted med skum for boven. Man fandt straks takten - for ellers ramlede årerne ind i hinanden. Vi var ude at røgte garn og krogliner og der var masser af fisk. Vi roede også i de store nordlandsbåde. Det var anderledes langsom sejlads, vi var seks der roede - for det var flovt vejr og pludselig råbte og vinkede folk - jeg sad ved en åre - og vi holdt inde med roningen og agterude så vi en stor brugde, en hvalhaj - en godmodig planteæder som lå i vores kølvand. Den dykkede, da der blev for meget ståhej. Båden var jo et uundværligt redskab i ethvert skib, og den blev brugt til mange forskellige opgaver jævnfør Jens Kusk Jensen, f.eks. til at føre trosser under varpning eller forhaling. Da var det praktisk at kunne vrikke med en hånd, mens man stak ud på trossen med den anden. Et sejlskib kunne også varpe sig frem dvs. man førte et varpeanker ud med jollen og lod det gå i passende afstand, hvorefter

ter skibet lettede anker og blev trukket frem i spillet til varpeankret. Bugsering var en anden mulighed. En af de gamle skipperne fra Ristinge på Langeland, Henry Caspersen, blev tit observeret fra Strynø. Man så hans gamle sejljagt, og foran den sad en mand i jollen og roede. På den måde slæbtes jagten fremad med en knobs fart. Også Marstalskipperne var flinke til at bruge båden, når skonnerterne lå stille f.eks. nær havn eller på et revir – ja så et par mand eller tre i jollen og ud med årerne.

Så var der båden som besætningens redning - og i dampskibene og færgerne hed disse jo redningsbåde. Dem fik de rigeligt brug for under krigene - både den første og den anden. Bådebygger Jensen med tilnavnet Dyr - ganske uretfærdigt for han var rimelig i sin pris - i Lundby på Tåsinge byggede mange redningsbåde og joller. Under første verdenskrig sænkede tyske u-både i stribevis af sydfynske skonnerter. Før 1917 fik mandskabet tid til at komme i båden. Alligevel kunne det se håbløst ud langt ude på Atlanterhavet eller i Nordsøen med dårligt vejr at bjerge sig i land. Man må beundre besætninger og navigatører for deres evner. De kunne sejle en båd og navigere. Redningsbådene var forsynet med et kompas, årer samt mast og sejl, så man kunne styre en kurs. En sømand fortalte:

»Vi lå 200 mil nordvest for Irland på vej fra Fleetwood op til Island med dampskibet Ceres. Vi havde last og passagerer med.. så gav det et ordentligt knald, og 7 minutter efter var

skibet sunket! Ja det gik fandeme stærkt (bevæget).. Ja den faste redningsbåd den røg ned ved lufttrykket og så på 7 minutter, da når vi at få svunget jollen ud og få den i vandet. Vi havde ikke tid til at tænke på andet end at komme fri af skibet. Når det begynder at suge, så må vi væk fra skibet. Det var bare med at ro. Der var en maskinmester og en fyrbøder, der gik med ned. De nåede ikke op. Vi var 27 mand i alt - 19 mand og en kvinde i redningsbåden og så 7 mand i jollen. Vi havde to sejl på redningsbåden og jollen på slæb. De vidste ikke rigtigt om vi skulle til Færøerne eller Shetlandsøerne, men enden blev altså at efter 53 timer, da kom vi ind til Shetlandsøerne«.

AT SEJLE BÅDEN

Så er vi jo ved sejlbåden - som jo er en anden sag - her tager man sig frem ved at udnytte vindens kræfter. Der sættes et eller flere sejl. Det ældste sejl var i Nord-europa råsejlet - som er slået under en bom og hejst i masten på tværs af skibet - under sejlskødes det så forskelligt til bagbord og styrbord - på kryds er luv hals helt oppe foran i stævnen. Især med agterlig vind er det et prima sejl, men man kan også krydse sig frem med råsejl. Senere - i 1500-tallet - kom så sprydstagejlet eller smakkesejlet som det også kaldes. Det er jo rektangulært og har forkanten fastgjort til masten og sejlet holdes udspilet af en sprydstage - deraf navnet. Smakkesejlet blev brugt vidt og bredt, men efterhånden gik det af brug i større fartøjer – dér foretrak man gaffelsejlet. Men smakkesejlet holdt sig i de mindre fartøjer og

var især brugt i fiskerbådene i det sydfynske – endda forekom både med to og tre smakkesejl.

Der var forskellige grundprincipper i sejladsen. F.eks. gik de gamle meget op i at storskødet aldrig måtte gøres fast - kun et slippestik og skødet lige ved hånden. Det kunne jo gå galt hvis man ikke rettede sig efter reglerne.

En yngre strynbo fortalte til Th. Hansen som samlede på beretninger:

»Je vå en sommer øwe med gamle Poulsens kvase fra Faaborg og vi vå ankret nee ve Skare-Rev. Så sier ha skipperen: hva mener I karle? Skal vi til Svendborg i aften? Det besluttede vi vos te og alle tre mig selv, Poulsen å kokken sejlede vi me den store atten-fods damjolle ind til Svendborg. En hamrende vestlig kuling vå det og hown down plat for de gat gik det ned til byen...

Vi vå nunne helt ædru, da vi sku ombord, og nå sku der krydses - nå bovt om bovt og slag i slag gik den u a sundet. Vi hadde vendt ovre under Tåsinge. Skipperen styrede å je la mig ner i buen på jollen og faldt i søvn. Je vågnede ve at vi løv på en sten - helt op påen kom vi og så smed et frisk pøvst vos ne og je blev væltet ud af jollen. Det var dyvt og da je hadde fået hovet ovenfor hadde je fået et ordentlig skvat saltvand i me. Jollen lå å malflød. Je tog fat i lønningen på jollen og da månen kom frem fra en sky så je i det same et ansigt, så blegt som et lig med et langt hvidt skæg, der flød u i vandet til alle sjer... dette åsyn mindede mig om et billede a patriarken Abraham je hadde set hos min bedstemor på Stryn og je ga et vræl fra mig!

Mææn det vå ju gamle Poulsen og fra den anden sie kom kokki. Vi hade et pokkers mas med å få jollen øst læns, det var enne sjovt - å fra den dav fik je den menin, a vi ska'ne drikke vos fulde, når vi skal øw å sejle!!«

På Strynøs sydøsthjørne boede toldbetjent Rubæk. Herfra kunne han holde øje med hele sit distrikt: Farvandet mellem Strynø og Langeland. For at kunne forrette sin tjeneste havde han en smukkejolle. Den lå nede i stranden for svar for en pæl. Han skulle også inkvirere og udklarere skibe på Strynø og i Ristinge. Han passede også sømærket Jonspriken sydøst for Strynø. Det var dengang en pæl med en lampe på toppen. Så sejlede han ud til den og fyldte petroleum på og tændte. Ikke noget ufarligt job. Om vinteren lagde han jollen ind i bådehavnen ved Grevebroen, hvor dampskibet lagde til og en vinterdag var han uheldig og båden løb fra ham og han klamrede sig til en pæl. Han råbte på hjælp og til alt held var der en oppe på land som hørte ham og reddede ham. Rubæk var frygtet af fiskerne i Rudkøbing som smuglede sprit. Når de havde været i Tyskland og solgt fisk tog de spiritus med hjem - men Rubæk holdt skarpt øje med dem og kom ud i jollen og ransagede dem. Så fandt de på en løsning. De stak flaskerne på en line og med noget flåd på og så kunne de hente det senere. Men Rubæk opdagede fidusen en dag han kom sejlede med sin søn og båden fangede en line som lå og flød i vandet. Han halede den hjem og tog flaskerne, hældte indholder i havet og lod linen gå igen. Da fiskerne kom

og ville »røgte« fik de lange ansigter og kunne nok regne ud, at tolderen havde været på spil.

Det var ikke kun kongens toldembedsmænd, som sejlede i jolle. Det gjorde præsten også. Berømt var »Femørepræsten«, pastor Blum på Drejø. Han betjente øerne Hjelmshoved, Hjortø, Birkholm, Drejø, Skarø. Altså fem øer. Da Blum blev præst på Drejø i 1923, gik hans far til Ring Andersen og bestilte en jolle til sønnen, så han kunne komme rundt i sognet og komme til Svendborg. Jollen blev kaldt »Tryg«. Blums dagbog beretter: Juni 1923: »Søndag aften rejste jeg til Svendborg. Mandag 11/6 var fader og jeg ude at prøve min nye jolle, som fader har ladet bygge til mig. Vinden var ca. V med stærke stød. 2 reb i sejl. Jollen klarede sig fint, blev ved havari på fokkeskøderne tvunget til at krydse et par slag for storsejl alene og kunne stagne imod vind og strøm uden vanskelighed. En fin prøvetur om end lidt våd, både af fersk og salt vand.. 15/6 fisker Niels Jensen og jeg sejlede med Tryg til Sønderstene afgang kl. 7.40 aften ankomst kl. 8.09 aften. Vinden v.s.v. 2 reb. Møde i forsamlingshuset. Sangerne sang meget smukt. Hjemfart kl. ca. 12 nat, ved pælen kl. ca. 1 nat.« I al sin tid som præst brugte pastor Blum jollen, og han fik et særligt forhold til den. Da han betroede »Tryg« til sønnen, styrmand Blum, måtte han love at passe godt på den. Da sønnen ikke længere kunne tage vare på den, kom den til Øhavets Smakkecenter. Men vi måtte love ikke at sejle med den. Det blev kun til en enkelt afskedstur inden den kom på land. Den kan man

nu beundre i bådsamlingen på Strynø.

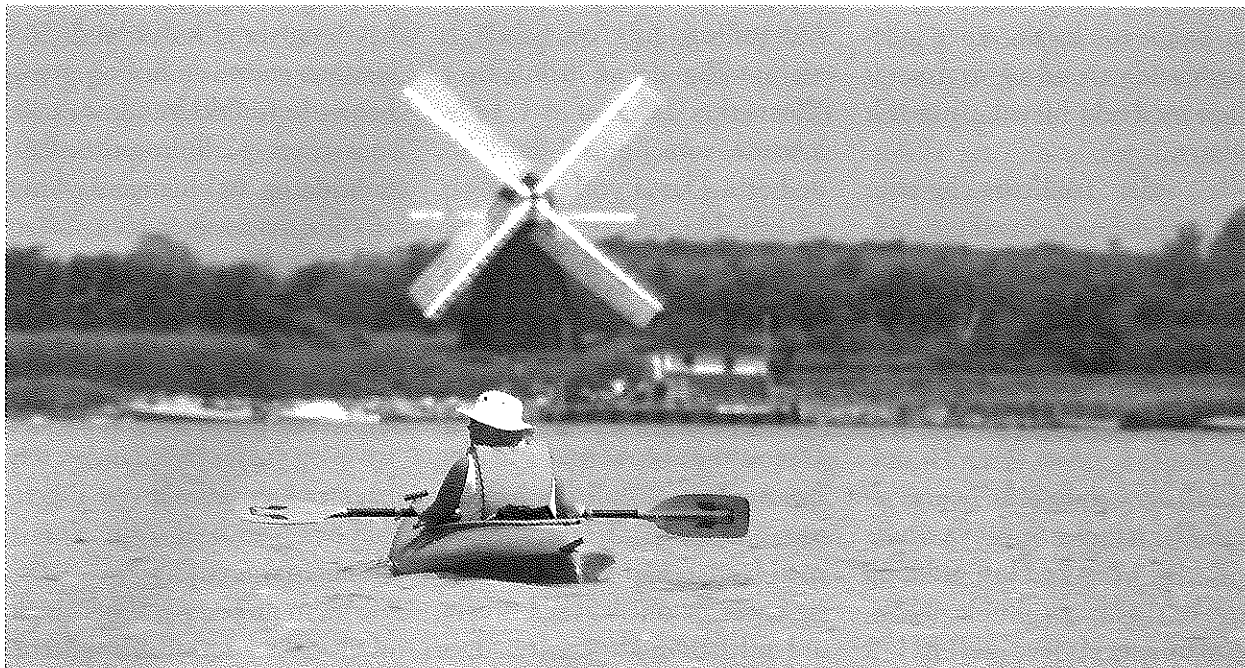
Der er historier om hver af de bevarede joller - bag dem er mennesker og begivenheder.

Til slut om en særlig slags både, nemlig isbåde. Smakkecenteret har også en isbåd. Den stammer fra Lohals og er bygget af bådebygger Jørgensen, men er til kapsejlad på havisen, altså en lystbåd. Men på øerne var det jo problematisk i gamle dage med havis. Særlig perioden med grødis og nyis var farlig. Når isen kan bære - er seks fod tyk - lægger man vej ud. I dag cykler man eller kører på knallert over isen. Jeg har selv prøvet det i 1995. Når vejen bliver usikker lukker man den, men tidligere brugte man isbåde. 3-5 mand trak en norsk pram hen over isen og når man kom til en våge hoppede man op i jollen og roede videre til næste faste iskant og trak båden videre. Det var jo vigtigt med forsyninger og post, medicin osv. På Langeland sagde man »Når isen kan bære en krage kan den bære en strynbo«, for øboerne var ivrige efter at skaffe sig forsyninger. Isbådstransporter var ganske almindelige i ældre tid. De sidste isbådstransporter over Storebælt foregik i krigsårene. Såvel Strynø Kalvs som Strynøs gamle ispram er bevaret - den sidste er på Nationalmuseet. Det er planen at få plads til en isbåd i det udvidede museum. Byggeriet står for døren her i oktober 2005.

Bådinteresserede læsere bør besøge Øhavets Smakkecenter, se bådudstillingen, lære at ro og sejle, og kan man det allerede ja så lej en smukkejolle og tag på opdagelse i Øhavet!

Foto: Øhavets Smakkecenter

SÅ LANGT MAN KAN KASTE EN ÅRE

Af Ib Ivar Dahl

KYSTFRILUFTSLIV

Danmark er et øland. Vi bebor et land, som består af en langstrakt halvø og cirka 90 store og små øer. De danske farvande rummer desuden mere end 300 ubeboede småøer og holme. Kystlinien og vore strande udgør mere end 7.000 km. De danske strande er en lang vandresti. Den er længere end fra Nordkap til Gibraltar. Satte man sig for at sejle en tur langs alle danske strande, ind og ud af alle fjorde og vige og rundt om alle øer, ville det svare til en tur tværs over Atlanterhavet.

Søfartsstyrelsen tillader generelt sejlads med små åbne udlejningsfartøjer indtil 1500 meter fra land. Nyere fredningsbestemmelser omtaler en kystzone på 300 meter fra stranden. Brugger vi det officielle Danmarks

mål, får vi en kystzone til lands og til vands med en bredde på 1800 meter. Det svarer ganske pænt til det område, som kystfriluftslivet benytter. I areal er det mere end 12.000 km². Kysten er ubetinget dansk friluftslivs største sammenhængende turmål. Vi kan alle færdes frit på strandene og med fartøjer i vore farvande. På kysten gælder en hævdvundet og lovfæstet allemandsret.

Gammel dansk lov siger, at enhver har ret til at opholde sig på stranden så langt ind i land, som man kan kaste en åre.

I nutidigt lovsprog siges der, at enhver har ret til at opholde sig og færdes til fods på strandene hele døgnet.

Når vi ser bort fra bymæssigt urbaniserede områder eller særligt sårbare naturbeskyttelsesområder, kan vi gå på strandene så langt og så længe vi vil. Vi kan sejle langs strandene og lande

eller ankre vore fartøjer frit og stort set hvor som helst. Vi kan plukke af strandens spisekammer og retten til at erhverve fiske- eller jagtret gælder os alle. Det at bo kystnært og have denne adgangs- og brugsret er en væsentlig del af vores identitet. Tusinder af os benytter denne ret til brug af kysten. Kystfriluftsliv under en eller anden form er ubetinget den største friluftssaktivitet i Danmark. Man går tur, leger, bader, dykker, surfer, fisker, dyrker havjagt, ror, padler og sejler.

DET ENKLE FRILUFTSLIV

Ordet friluftsliv er en bred betegnelse for en stor mængde udendørs aktiviteter. Fritidsfiskere, spejdere, tursejlere, campister og strandjægere dyrker hver deres former for friluftsliv. Det organiserede friluftsliv er samlet i en landsdækkende organisation under Friluftsrådet.

I mange institutioner og organisationer bruges ordet friluftsliv desuden i forbindelse med ordet lejrLiv. Man vandrer, cykler, padler kano, ror kajak, sejler jolle, færdes ude en tid og overnatter i lejr med telt, bivouak og enkelt udstyr.

Når ordet friluftsliv herefter bruges i denne fremstilling, menes der det enkle friluftsliv, som drives med enkelt udstyr.

Beskrivelsen af friluftslivet rummer tre nøgleord. Det er i, med og af.

Friluftsliv kan forstås bogstaveligt. Det handler om at være ude i fri luft. I den frie luft er lys og mørke, varme og kulde, blæst, regn og sne. At leve ude i fri luft betyder ganske enkelt, at være ude i det danske vejr. Det er ude i vejrliget, det foregår. Det handler desuden bogstaveligt om at leve ude i vejret så længe af gangen, at det føles som en livsform. Varigheden af den måde at leve på kan variere fra nogle timer til flere måneder.

Friluftsliv leves ude i landskabet og i afhængighed af vejrliget.

For at holde sig i live udsat for vejrligets luner i længere tid af gangen må man have evnen til at holde sig varm, tør, mæt og udhvilet. Derfor medbringes udstyr til beskyttelse mod vejrliget og til at sikre sig mad, hvile og søvn. For at opfylde de behov i Danmark behøves ikke mere udstyr, end et menneske selv kan bære i en sæk.

Friluftsliv er et udeliv med enkle redskaber i samhørighed med landet.

Mens man lever ude en tid, skal man selvfølgelig have noget at spise. Man kan medbringe pro-

vianten hjemmefra, men er man ude i længere tid, må man som regel fremskaffe maden under vejs.

Indsamling, jagt og fiskeri er en naturlig del af friluftslivet. Mennesker lever af det andet levende, som findes i det land, de bor i. Det er vores livsvilkår. Vi kan ikke spise jord. De fleste af os har vænnet os til kun at spise noget, som andre har avlet og slået ihjel for os. Det er vigtigt at tænke på, at guleroften og kyllingen er lige levende. Det samme er strandkålen og havørreden. Friluftsliv handler om oplevelsen af samhørighed med landet. Det ville være uærlig naturromantik at se bort fra, at landets levende væsner udgør vores mad. Indsamling, jagt og fiskeri viser os samhørigheden på ærlig vis, at vi deler landet med andre levende væsner, som er forudsætningen for, at vi kan holde os i live.

Danmark er et kulturland. Det betyder, at landets forskellige biotoper og økosystemer i større eller mindre grad er underlagt kulturens påvirkninger.

Dansk friluftsliv udøves i kulturlandskabet i sammenhæng med økologien og kulturen.

Friluftsliv er et enkelt udeliv i samhørighed med landet, det ernærer sig af.

ET ØKOKULTURELT SYN PÅ KYSTFRILUFTSLIVET

Den økologiske synsvinkel på kystfriluftslivet viser det danske kystland og farvandene som en forholdsvis robust biotop. Bortset fra særlige reservatområder har det endnu ikke været nød-

vendigt at regulere friluftslivets færden langs strandene. Kysten og de indre danske farvande er på godt og ondt et kulturhav omgivet af kulturland. Det rummer endnu en stor og artsrig bestand af vildtlevende væsner, som trives på kulturens vilkår. Strande og strandenge myldrer af vilde urter og er hjem for et væld af insekter og smådyr. Havet er rigt på bunddyr og fisk. Vi kan endnu glædes over at møde sælerne og de små hvaler. Tusinder af svømme- og vadefugle trives og yngler i kystlandet, selv havørnen er så småt ved at genetablere sig.

Gennem de seneste år har nogle økologiske forløb imidlertid også vist os, at kysten og farvandedene er sårbare i samspillet med kulturlandets påvirkninger. Iltsvind i havet er et enormt kulturbestemt økologisk problem. Ophobning af tungmetaller i havets fødekæder er et andet alvorligt problem, som truer med at forgifte os. Selvom disse problemer ikke er umiddelbart synlige, når vi færdes på kysten, har medierne og informationsteknologien synliggjort dem for os.

Kystfriluftslivet byder os optimale muligheder for at møde de andre levende væsener, der bebor landet og havet samtidig med, at vi tydeligt stilles overfor nogle valg, der handler om, hvordan vi vil leve i samhørighed med dem.

En kulturel vinkel på kystfriluftslivet viser os både fortiden og nutiden. Det er en grundlæggende opfattelse i vores kultur og en ældgammel retsopfattelse, at havet er frit og tilhører

os alle. Den frie ret til at færdes på havet har været en grundlæggende forudsætning for øriget Danmark. Den har været betingelsen for, at landet og folket hang politisk sammen indadtil, lige som færd på havet var forudsætningen for kontakten til omverdenen. Med retten til fri sejlads skabte danskerne tidligt i sin historie et Nordsøimperium, senere et Østersøimperium, og vi er så sent som nu i disse år ved at afvikle de sidste rester af et Nordatlantisk imperium.

Sejlads er et bærende element i dansk kulturhistorie. Bådebyggeri og skibsbygning har en mere end tusindårig tradition i vores land. Det eventyrlige i den historie er, at traditionen lever i dag. Danske håndværks-traditioner rummer en ældgammel redskabskultur og nogle fartøjer, som endnu er i brug til nutidig sejlads og fiskeri. Til bundgarnsfiskeri og kystnært garnfiskeri sejler der stadig åbne motorjoller bygget af træ. Det er mindre end hundrede år siden, de samme jolletyper sejlede på handel, transport og fiskeri for årer og sejl. Kulturhistorisk set er jollerne små vikingskibe. De er udviklet gennem tusind år til det særlige formål at kunne sejle sikkert og trygt i vore farvande. Hver egn af Danmark har udviklet sin særlige type, og hver eneste af dem fortæller sin del af en god historie.

En af de bedste historier, som de åbne fartøjer fortæller os, handler om en måde at organisere vores samvær. Det er historien om de gode bådfæller. Så tidligt, som da vikingskibene sejlede, bestod besætningen af frie mænd, der af fri vilje havde

givet sig ind under en høvding eller søkonge og hans styrismænd, som var søkyndige navigatører. Til søs var stormandssøn og fattigrøv reelt ligestillede. De kunne hver især medføre deres bylt af handelsvarer, stor eller lille som føringsgods. De måtte på lige fod og som gode makkerer slide ved årerne eller bakse med skibets rig. Ved land var de ligestillede købmænd eller krigere. De kulturtraditioner om frihed og ligestilling har levet gennem århundreder i dansk søværts bondehandel og fiskeri, og de er lyslevende den dag i dag. Der findes endnu danske fiskere som fisker på part. Det betyder, at den enkeltes udbytte er en fast bestemt brøkdel, en part af indsats og resultat. Derfor er skipperen ikke enerådende om bord. Han må rådføre sig med mandskabet, som har part i fiskeriet. Fiskerbådene fortæller om reel ligestilling blandt gode makkere og om ægte autoritet, der er grundlagt på evner og kunnen.

Det hører med til kulturbilledet af det danske kystland, at det er blevet marginaliseret. Den generation, som levede kystnært før os, boede ved havets travle landevej. Strandboere og øboere havde trafikken mellem landsdelene og ud til den store verden lige uden for deres trappesten. Mange af dem var selv farmænd, søfolk og skippere. Menneskene på de danske småøer var kosmopolitter. De havde parter i skibe, der ikke blot handlede på København og Århus, men som også for på Island, New Foundland og Rio Grande.

Gennem den seneste generation har infrastrukturen i Danmark

vendt sig. Vi har bygget broer og motorveje. Stort set alt det gods, som blev ført på skibskøl, føres nu på hjul. Trafikkens linieføring går tværs gennem landsdelene og ad højbro over bælteerne. Øboen, som før boede centralt, sidder nu i en afkrog fjernt fra den store trafikåre.

Fjorde, sunde og bælte, hele øhavet er ikke mere hjemsted for økonomiske kraftcentre baseret på skibsfart.

Kystlandet har ændret karakter. Det er blevet randområde med høj rekreativ værdi. I disse år er et stort friluftsideologisk kompleks i fuld gang med at ændre kystens og øhavets struktur. Marinaer og servicefaciliteter for turisme sætter præg af en ny fritidskultur på kystlandet. I den sammenhæng er kystfriluftslivet kun en ganske lille faktor. Ikke desto mindre er interessen for det enkle friluftsliv stigende. Desuden har landskabets forvaltere indset, at friluftslivet i denne sammenhæng er en form for let turisme, som ikke kræver de tunge anlæg, men i højere grad trives i samspil med den infrastruktur på kysten, som allerede findes.

Store dele af det danske kystland og mange småøer henligger i dag som førindustrielle produktionslandskaber underlagt fredningsbestemmelser, der skal bevare dem sådan. Traditionelle danske småbåde tilhører en førindustriel redskabskultur og er tilpasset landskaber og farvande.

Når vi vælger at drive friluftsliv med åben båd er det ikke for at bevare en museumsgenstand. Tvært imod. Den traditionelle åbne båd har gennem generatio-

ner vist sin egnethed til sejlads i farvandene. Friluftslivet kan tilføje båden nye vinkler og en enkel moderne teknologi, som øger vores søsikkerhed. Valget af den traditionelle åbne båd til kystfriluftslivet er en naturlig følge af at prioritere den kulturelle vinkel højt. Det handler om identitet. Båden sætter mig i direkte forbindelse med min kultur og landet, jeg bebor.

KYSTFRILUFTSLIV MED ÅBEN BÅD

Tidligere tiders kystboere drev ikke friluftsliv i den betydning, vi tillægger ordet. Man sejlede først og fremmest af nødvendighed. Søfolk har imidlertid også traditioner for at holde fri, feste og more sig. I søkøbstæderne tog man en jolle på land ved fastelavn. Den blev sat på vogn, smykket, festligt bemanded og ført rundt i gaderne.

Mange steder afholdt søfolk og fiskere dystløb, hvor bådehold roede mod hinanden. På en planke lagt ud over stævnen stod en gast bevæbnet med en lang lanse. Han skulle puffe sin modstander i vandet.

Når et par joller mødtes på samme kurs og halse, blev der selvfølgelig kapsejlet. Båd og grej skulle prøves af. Man sejlede om kap i ramme alvor for at nå først til en god fiskeplads eller en lodskapring. Dukkede en toldkrydser op ubelejligt, blev der sejlet så længe, bukserne holdt. Man sejlede også om kap alene for glæden og æren ved at være godt sejlede. Fra næsten alle Danmarks kystegne kendes gamle beretninger om lystsejladser. Fiskerne tog på sommer-

udflugter med koner, børn og madkurve. Tidligt i 1900-tallet, da friluftslivet blomstrede op blandt bymennesker, blev det almindeligt at afholde kapsejladser med fritidsbåde. Den ide bredte sig. Fiskeriforeninger, sømandsforeninger og egentlige sejlklubber organiserede årlige kapsejladser. Fiskerne deltog ivrigt med deres velsejlende joller på lige fod med de egentlige fritidsbåde. Senere blev fiskerne motoriserede, og fritidssejlerne fik mere avancerede fartøjer.

GAMMEL BÅD, NY FUNKTION

I slutningen af 1960'erne og begyndelsen af 1970'erne opstod en fornyet interesse for de gamle sejljoller, som kystbefolkningen havde opgivet som erhvervsbåde. »Foreningen til Sprydstagens Forevigelse« ved Øresundskysten og »Hjarbæk Sjøgtelaug« opstod i de år. På Fyn dannede man »Fyns Smakelaug.« Senere er der dannet

laug om ældre bådtyper for eksempel på Jeindø, i Nibe, Ringkøbing, Middelfart, Troense og Espergærde.

Rundt om i landet blev der bygget kopier af vikingeskibe og dannet skibslaug. Kystfriluftslivet med åben båd gik ind i en ny renæssance. En tilsvarende udvikling skete i vore nordiske nabolande. I 1985 indbød en forening for åbne almuebåde på Åland til nordisk træf og fælles sejlads i Ålands Skærgård. Mødet fik navnet »Vinden Drar«. Siden har det nordiske arrangement været afholdt på skift mellem landene.

I slutningen af 1980'erne tegnede bådkonstruktøren Peter Bruun en lille sprydrigget jolle. Den blev støbt i glasfiber, fik navnet »Meginjolle« og blev hurtigt meget populær. Det er en særdeles velsejlende jolle, der kræver et minimum af vedligeholdelse. Det er et faktum, som mange sejlede friluftsfolk har sat pris på.

ÅRSMØDE OG SEMINAR 2006

Sæt allerede nu et stort kryds i kalenderen ved den 23. – 24. april 2006, hvor foreningen afholder såvel årsmøde som friluftsseminar. Det bliver denne gang Himmelbjerg-egnens Natur- og Idrætsefterskole ved Ry, der lægger lokaler og natur til. Temaet bliver »Friluftsliv som profession«. Nærmere oplysninger kommer i næste blad. Kig i øvrigt på hjemmesiden.

Meginjollernes forening og Fyns Smakkelaug har afholdt flere fælles kapsejladser. Det var fine arrangementer, hvor der blev udvekslet syn og mening om fartøjer og materialer. Først og fremmest delte man friluftslivet og glæden ved at sejle smakkejolle. Gamle traditioner for bådebygning og sejlad mødes med nye. Ved indgangen til et nyt årtusind står kystfriluftslivet med åben båd med nogle hidtil ukendte muligheder for at udvide kendskabet til og glæden ved sejladen og traditionerne i sammenhæng med en ny teknologi, som kan gøre det at sejle jolle til hver mands eje.

SMAKKEN SOM NATUR- OG KULTURFORMIDLER

Friluftsliv og sejlad med åbne både er ved at blive en integre-

ret del af formidlingen af dansk natur og kultur.

Rundt om i landet har institutioner for børn og unge taget emnet op. Især har nogle friskoler, efterskoler og højskoler taget sejlad på undervisningsplanen. På pædagogseminarierne er friluftsliv indskrevet i studieplanen for naturfag og på lærerseminarierne er området knyttet til faget idræt.

Behovet for efter- og videreuddannelse af friluftvejledere har bragt friluftsliv med kystfriluftsliv og sejlad ind på universiteterne, enten som en obligatorisk kortere del af idrætsstudiet, eller som et selvstændigt vejlederstudie.

Friluftsgårde og smakkecentre er blevet støttepunkter for det sejrende friluftsliv, lige som nogle museers skoletjenester er blevet

gode centre for formidling af den brugsbåds kultur, som er en vigtig inspirationskilde for friluftslivet med åben båd.

Ovenstående tekst er hentet fra Ib Ivar Dahls nye bog »Smakkejollen og Friluftslivet«. Fiskeri- og Søfartsmuseets forlag, Esbjerg, august 2005. En mere grundig beskrivelse af det natursyn, som ligger til grund for fortællingen om smakkejollerne findes i bogen: »Friluftslivet og økokulturen« som udkom på Ravnerockforlaget i 2004 og som pt. kan købes i Friluftsbogklubben!

Foto: Poul Henrik Harritz

...Bliv godt udstyret !

www.linaa.dk
 Bergsøesvej 11 • 8600 Silkeborg • Tlf. 86 80 26 66 • Fax 86 80 38 66

LINÅ

KYSTENS FRILUFTSLIV - EN FØLSOM MANEGE

*Af Poul Henrik Harritz,
præsident for Danmarks natur-
fredningsforening*

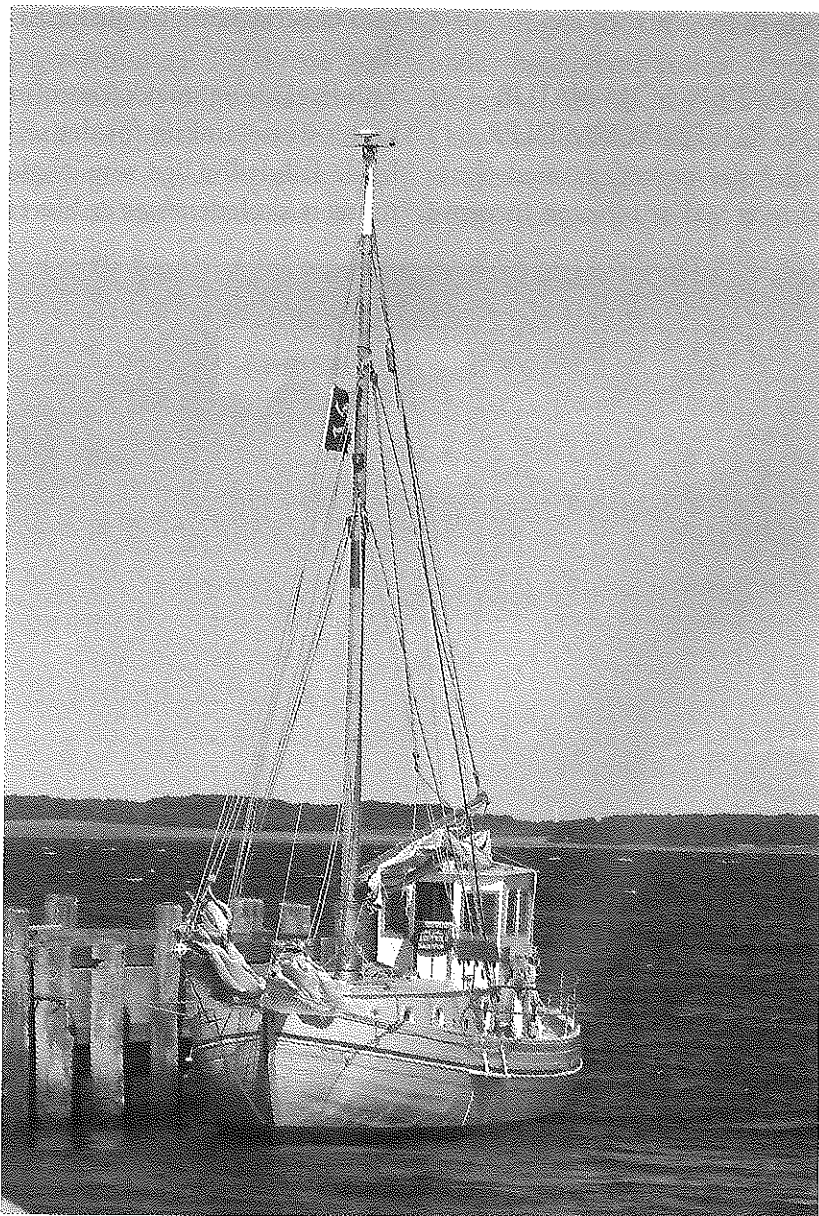
Naturen skal i fremtiden give rum og udfoldelsesmuligheder for flere og flere og også mange og nye former for aktiviteter. Det er altid underforstået, at det skal ske på en måde, så naturen ikke tager skade - eller i værst tænkelige situation - forsvinder helt. Det er ikke nogen enkel opgave. Og den bliver ikke lettere når aktiviteterne i det fri udfolder sig i vores kystnære farvande.

På vandet er konflikterne mellem benyttelse og beskyttelse ofte koncentreret om visse dyrearters adfærd i yngle- og træk-tiden.

I takt med friluftslivets udvikling op gennem 50-erne, 60-erne og ind i 70-erne - hvor den øgede fritid gav tid til flere og flere aktiviteter til havs - begyndte problemerne at dukke op. Den spættede sæls yngle-områder - ofte på fjerne kyster og ikke mindst afsides liggende sandrev - var ikke længere sikret mod forstyrrelser i form af sejlbåde, robåde, kanoer, kajaker, motorbåde, surfing - you name it!

Det var baggrunden for, at der blev oprettet reservater for ynglende sæler. Nu kunne ungen få den fornødne ro og blive diet af moderen - mens den danske sommer udfoldede sig. Informationstavler, markeringer på søkortet, skiltning og foldere fik mange til at forstå, at landgang ikke blot var uheldig i yngletiden - men også forbudt.

Senere er tilsvarende restriktioner indført i forbindelse med det sårbare kystfugleliv, der især i perioden fra 1. marts til 15. juli udfolder sig på en række af vores ubeboede småøer. Her er rovdyr som mink, mår og ræv ofte fraværende, og kolonirugende fugle som måger, svaner og visse vadefuglearter slår sig derfor ned med hundreder el-

*»Aase-Trold af Bagenkøp«.
Friluftslivet til søs bør ske fra de skibe, der
gennem århundreder har haft en tilknytning
til havet. Foto: Poul Henrik Harritz.*

ler tusinder af par. En landgang på en sådan holm – eller blot sejlads nær kysten kan få alle fugle på vingerne. Ungerne kan i regnvejre og på kolde dage blive afkølet og dø. På varme dage kan mikroklimaet nær rederne, der altid lægges på jorden, blive så hedt, at ungerne dør af dehydrering, hvis ikke de voksne fugle kan komme ned til reder og unger og give livsvigtig skygge og væde.

Kun ved at informere om de sårbare naturområder og den altødelæggende uheldige adfærd er det muligt at udfolde

et mangfoldigt friluftsliv på det ofte lave og biologisk værdifulde fladvand.

Og der skal selvfølgelig være plads til et attraktivt friluftsliv. Professor Peder Agger og Esben Tind konkluderer i undersøgelsen »Friluftslivets effekter på naturen i Danmark«:

Til trods for, at mange dyre- og plantearter samt naturområder påvirkes negativt af friluftslivet, er vores konklusion, at den samlede effekt af friluftslivet overordnet må betegnes som positiv. Det skyldes, at friluftsliv stimulerer den generelle interesse for

at bevare naturen, og konkret stimulerer interessen for mange naturforbedrende tiltag.

Endvidere må en vurdering af friluftslivets betydning også ses i sammenhæng med, hvad der i øvrigt foregår i de danske landskaber. Her er friluftslivets effekter på natur og landskab af langt mindre betydning end effekten af de øvrige menneskelige aktiviteter, som landbruget, fiskeriet, trafikken og byudviklingen fører med sig.

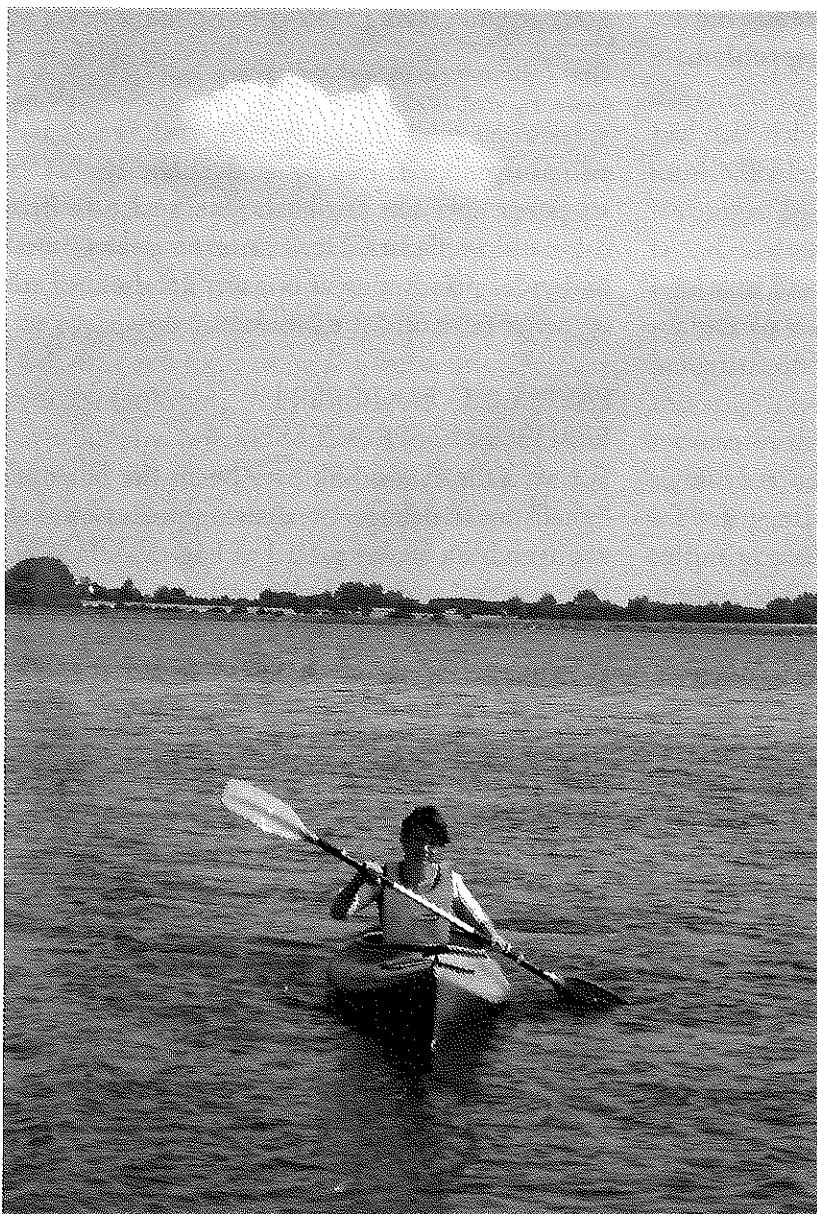
Et af de bedre eksempler på at forene kystfriluftsliv med naturbeskyttelse er turistudviklingsprojektet »Naturturisme i Det Sydfynske Øhav«. Desværre er der sket det – som er oplevet så mange gange før – at først turistudvikles området – og senere tages der så for alvor en række hensyn til naturen.

En opfordring til alle udøvere af kystens friluftsliv kunne derfor være dels individuelt at sikre, at man gebærder sig bæredygtigt dels, at alle operatører på området investerer i naturbeskyttelse og naturforvaltning helst før, men senest samtidig med, at turisterne sendes til havs på opdagelse.

Dermed kunne friluftsliv og øget naturbeskyttelse gå hånd i hånd på allersmukkeste vis!

»Kajak-Lis ved Strynø«.

Havkajakkerne er i rivende fremmarch i de lavvandede, kystnære havområder. Det er vigtigt, at friluftslivets vejledere og operatører informerer grundigt om den sårbare manege, der lægger areal til oplevelserne. Foto: Poul Henrik Harritz.

IMPLEMENTERING AF PRIMITIVE OVERNATNINGSPLADSER

Denne artikel bygger på interviews med planlæggere i Frederiksborg og Roskilde amter, Jægerspris og Herning Kommuner samt repræsentanter for lodsejere og brugere af primitive overnatningspladser ved kyst, sø eller å.

*Af cand. scient. i landskabsforvaltning Thomas
Gerhard Andersen og Tue Kristensen*

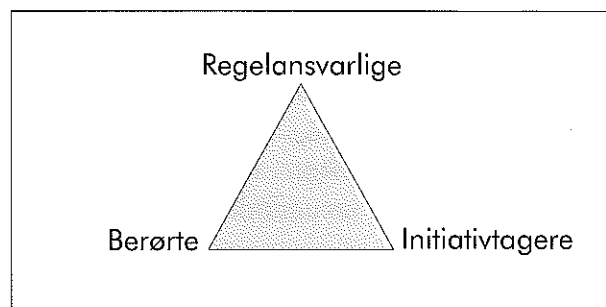
Private lodsejere er ikke forpligtet til at realisere anlæg udpeget i region- og kommuneplaner. Samtidig har offentlige forvaltninger en tendens til først at tage sig af de sager, der har politisk bevågenhed. Derfor er manglende implementering et generelt planlægningsproblem.

I det følgende introduceres en model, der kan bruges til at skabe et overblik over, hvilke interesser der kan have indflydelse på selve implementeringsprocessen. I den forbindelse har vi formuleret nogle anbefalinger til, hvad man skal være opmærksom på, hvis man tænker på at etablere flere overnatningspladser for friluftsliv ved kyst, sø eller å.

Mange af jer læsere kender sikkert til friluftskortet og den lille bog, som Friluftsrådet hvert år udgiver over primitive overnatningspladser i det fri. Hvis man tæller op hvor mange af disse primitive pladser, der ligger ved vand, er det ikke mange. Friluftsrådet vil i de næste ca. to år satse på aktiviteter og initiativer, der vedrører kystfriluftslivet. Derfor har vi fundet det relevant at undersøge hvilke faktorer, der har betydning for at realisere primitive overnatningspladser for friluftsliv ved å, sø eller kyst. Vi har valgt at tage udgangspunkt i Frederiksborg Amt, og den planlægning de arbejder for at realisere i forhold til primitive overnatningspladser for friluftsliv.

ETABLERINGSSTRATEGI

I Frederiksborg Amt er der kun anlagt fire ud af 23 primitive overnatningspladser ved vand til trods for, at nogle af arealerne har været udpeget i mere end ti år. Det kan blandt andet skyldes, at forvaltningen i en årrække har brugt megen tid

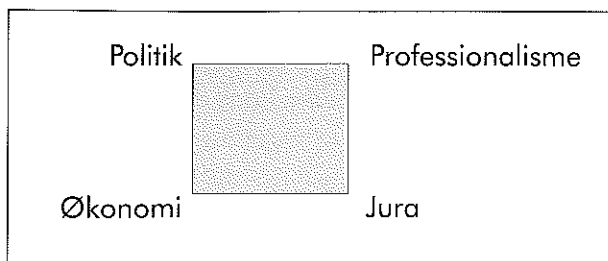
Figur 1. Parterne i en implementeringsproces.
(mod.e. Fog et al. 1992)

på naturgenopretning, og at der ikke har været sat penge specifikt af til arbejdet med primitive overnatningspladser. Her kunne en strategi med indbyrdes prioritering af opgaver i forhold til tid og penge rette op dette problem.

PARTER OG FAKTORER I REALISERINGSPROCESSEN

For at skabe et overblik over hvem der har mulighed for at deltage i realiseringsprocessen, har vi anvendt en analysemodel af Fog et al. (1992). Den tager udgangspunkt i, at der er tre forskellige parter, som på hver deres måde har mulighed for at deltage i og påvirke realiseringen af et givent projekt - i dette tilfælde primitive overnatningspladser for friluftsliv. De tre parter er initiativtagerne, som er aktører med ret eller pligt til at tage initiativ til ændring eller bevarelse. Dernæst følger de regelansvarlige, som har ansvaret for at lovgivningen følges. Og endelig følger de berørte aktører, der defineres som dem politikken i større eller mindre omfang påvirker. (Fog et al. 1992). Hver af de tre parter har mulighed for at påvirke processen igennem fire faktorer, som de handler ud fra. Det kalder Fog et al. (1992) aktørens fire resurser (se figur 2).

Den politiske resurse definerer Fog et al (1992), som den magt, det er at træffe beslutninger i kon-

Figur 2. Resursefirkanten. (mod.e. Fog et al. 1992).

flikter mellem værdier. De professionelle resurser handler om at træffe valg på baggrund af erhvervede erfaringer, uddannelse eller på baggrund af en afvejning af værdier inden for professionen. De økonomiske resurser er den magt, det er, at kunne hævde sine egne interesser i en given situation med økonomiske midler. Juridiske resurser er defineret som den magt, en af parterne besidder, når vedkommende kan presse en løsning igennem i en given situation med afsæt i lovgivningen. (Fog et al. 1992).

Når hver af de tre parter i figur 1 tildeles resursefirkanten skaber det en analyseramme for samspillet mellem parterne og deres resurser. Den har vi efterfølgende anvendt til at analysere hvilke forhold, der har betydning for implementeringen af primitive overnatningspladser for friluftsliv i Frederiksborg Amt ved kyst, sø og å. Overnatningspladser som Frederiksborg Amt kalder blå støttepunkter for friluftsliv. Vi har på den baggrund udviklet følgende anbefalinger til hvordan det er muligt at implementere primitive støttepunkter. Det er anbefalinger, som er gode at have i tankerne, hvis man som institution eller ildsjæl er interesseret i at etablere en primitiv overnatningsplads for friluftsliv ved kyst, sø eller å.

LOKALISER STØTTEPUNKTER PÅ OFFENTLIGE AREALER

At den offentlige forvaltning har tendens til at udskyde bestemte typer opgaver kan også skyldes, at opgaverne opfattes som mere besværlige af planlæggerne, fordi de f.eks. indebærer forhandlinger med private lodsejere. Roskilde Amt, Jægerspris og Herning kommuner har gode erfaringer med lokalisering af primitive overnatningspladser på offentligt ejede arealer. Derfor anbefaler vi, at udgangspunktet for udpegning af lokaliseringsmuligheder udgøres af en oversigt over offentligt ejede arealer. Hertil kan matrikulære oplysninger i kombination med andre ejendomsdata anvendt i et geografisk informationssystem (GIS) være et uvurderligt redskab.

Efterfølgende anbefales det, at de offentligt ejede arealer gøres til genstand for en egnethedsanalyse med hensyn til øvrige kriterier for lokalisering, aktiviteter og indhold, f.eks. jf. tabel 1

KONKRETE FORMÅL

Meningen med et støttepunkt for friluftsliv i en regionplan kan dække alt fra en naturskole til et areal med plads til et par telte. Det kan forvirre såvel lodsejere som kommende brugere. For at øge mulighederne for realisering er det vigtigt, at den ansvarlige myndighed beslutter sig for et bestemt, konkret formål, melder det ud til offentligheden, og derefter bruger det formål som næste led i lokaliseringsanalysen. Nedenstående tabel er et eksempel på, hvordan det er muligt at gøre støttepunkterne mere konkrete ved at opstille kriterier for deres placering, indhold, og hvilke aktiviteter det skal være muligt at udføre i støttepunktet.

Lokaliseringskriterier	Aktivitetskriterier	Indholdskriterier
Adgangsforhold	Primitiv overnatning	Shelter og/eller teltplads
Hensyn til naturinteresser	Madlavning	Drikkevand
Afstand mellem støttepunkterne		Toilet
Ejendomsforholdet		Borde og bænke
Landskabelige forhold		Bålplads
Afstand til vand		
Afstand til offentlig transport		
Afstand til byzoner		

Tabel 1. Lokaliseringskriterierne definerer, hvilke rammer der er for aktiviteten sammen med indholdskriterierne. Indholdskriterierne definerer samtidig standarden af opholdet på den primitive overnatningsplads.

SAMARBEJDE MED POSITIVE LODSEJERE

Hvor det ikke er muligt at finde velegnede offentligt ejede arealer til anlæg af støttepunkter, er det vigtigt at finde lodsejere med positive holdninger overfor ideen. Lodsejere, der tidligere har medvirket til naturgenopretning, eller som dyrker deres jord økologisk, er generelt åbne for ideer om etablering af primitive støttepunkter. For at fremme etableringen er det en vigtig faktor at indhente viden om, hvilke arealer de ejer, og bruge dem som et af flere lokaliseringskriterier. Et andet aspekt er, hvordan man argumenterer ovenfor lodsejerne. Frederiksborg Amt har i deres regionplan argumenteret med, at støttepunkterne skal øge turismen. Det kan medføre, at mange lodsejere frygter følgerne af at stille et areal til rådighed for overnatning. De ønsker ikke støj og affald, og de er ikke interesseret i besøg af et stort antal fremmede på deres ejendom. Da primitiv overnatning normalt er en forholdsvis stille aktivitet med relativt få deltagere, er det af afgørende betydning for en vellykket etablering, at denne type friluftsliv ikke sidestilles med masseturisme. Sundhed og motion er bedre argumenter end fremme af turisme, specielt i disse tider, hvor alle - ikke mindst børn og

unge - har behov for fysiske udfoldelser og naturoplevelser for at forebygge livsstilssygdomme og stress. Lodsejerne vil bedre kunne acceptere disse argumenter, end dem der tager udgangspunkt i, at overnatningspladserne gavner turismen.

KOORDINER LOKALISERINGEN AF AREALER MED SAMME FUNKTION

På landsplan er langt de fleste primitive overnatningspladser private, men der er også offentlige ejere f.eks. statsskovdistrikterne. De er alle tilknyttet Friluftsrådets ordning »Overnatning i det fri«. For at sikre, at nettet af overnatningspladser bliver så fintmasket som muligt, foreslår vi, at de kommende nye kommuner påtager sig ansvaret for at koordinere lokaliseringen af kommende såvel offentlige som private primitive overnatningspladser for friluftsliv.

ØVRIGE ANBEFALINGER

Udover ovennævnte anbefales det desuden, at de kommende nye kommuner anvender GIS aktivt i lokaliseringen af primitive overnatningspladser, og at de hjælper de parter, der allerede implementerer arealer for friluftsliv.

Et eksempel på en primitiv overnatningsplads ved kyst, sø eller å. Foto: Tue Kristensen

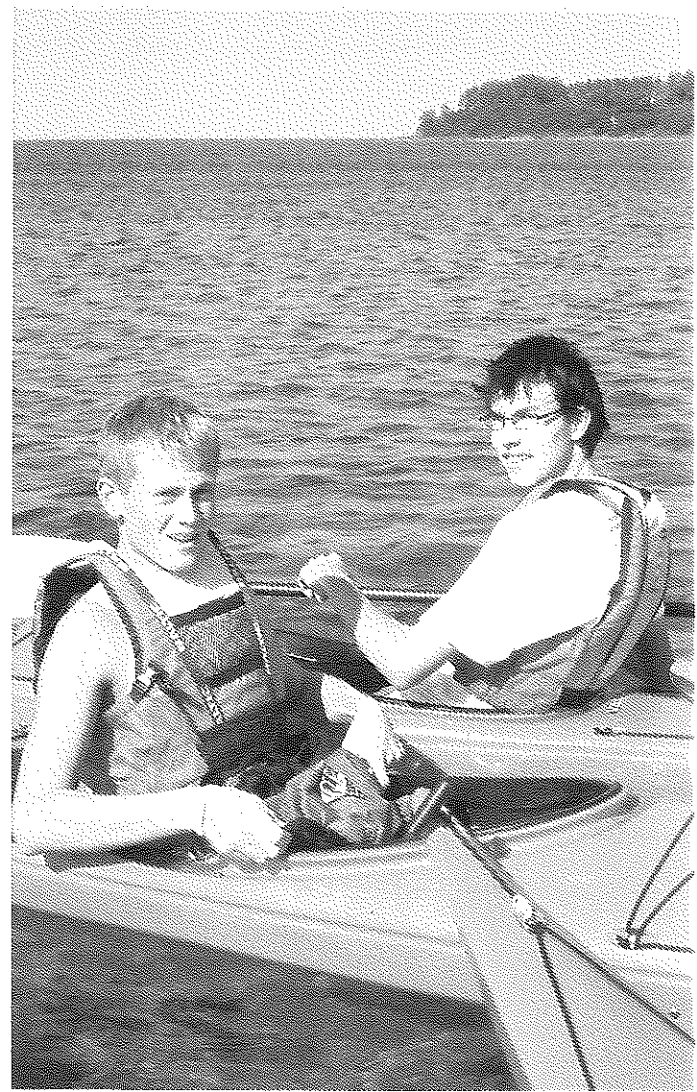
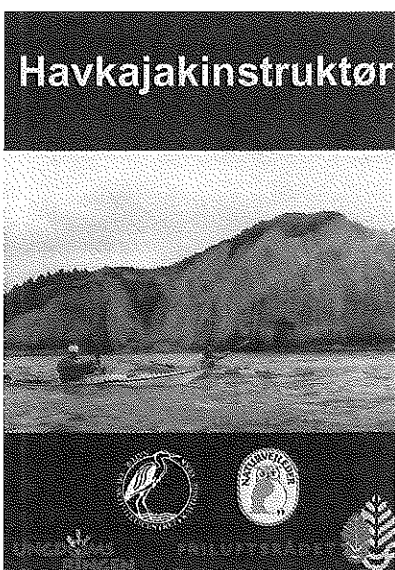

FOTO: CARSTEN DAMSGAARD

BOGANMELDELSE

HAVKAJAKINSTRUKTØR

Af Lars Borch mfl.

Anmeldt af Peter Bentsen

Der findes ikke meget materiale på dansk om havkajak. Og det er ærgerligt. Der er brug for dansk litteratur (og evt. video & DVD) om havkajak, der kan supplere al den gode udenlandske litteratur. Der er behov for materialer om dansk terminologi, danske adgangsforhold, dansk friluftstradition, danske forsikringsforhold, kystfriluftsliv i Danmark osv.

Et godt initiativ i den henseende kommer fra naturvejleder (og friluftsforsker?) Lars Borch. Lars Borch har i samarbejde med Ungdomsringen og Kattinge Værk forfattet et hæfte rettet mod havkajakinstruktører med udgangspunkt i Havkajaksamrådets vejledende retningslinjer. Materialet udgiver sig ikke for at være nyskabende eller originalt – tværtimod. Borch har samlet og sakset materialer fra flere steder: Havkajaksamrådet,

foldere fra Søsportens Sikkerhedsråd osv.

Hæftet indeholder kapitler/afsnit om kajak, historie, udstyr, påklædning, teknik, sikkerhed, vind/vejr, opvarmning, bølger, strøm, navigation, turplanlægning m.m.

Kompendiet er et godt bud på et samlet materiale på dansk om havkajak. Der er mange områder, der bliver dækket – dog af og til overfladisk. Hvis man ønsker dybere indsigt må man søge viden andre steder. Hæftet er overskueligt, letlæst og meget relevant. Materialet er da også blevet pensum flere steder på uddannelser, kurser og klubber.

Prisen på hæftet er et kæmpe plus. Samtidig kan jeg godt li', at man afslutningsvis lægger op til ændringer, input og kommentarer fra læsere og friluftsmiljøet i Danmark - hvilket ligger godt i tråd med hensigten og tankerne bag samrådene. Næste udgave kommer forår 2006. Rettelser, kommentarer osv. sendes senest den 1. marts til Ungdomsringen.

Hvis jeg skal komme med nogle forslag til ændringer i hæftet, har jeg to overordnede ting man evt. kunne ændre/forbedre:

Layoutet/formen: Lidt kedeligt og rodet samt af og til lidt ugennemarbejdet. Men det hænger sikkert sammen med prisen. Og den lave pris er vigtigere end layoutet. Der mangler punk-

tummer og de mange udråbstegn (op til 6 pr. side!) kan virke irriterende og passer måske ikke til en lærebog.

Billederne: Jeg kunne godt tænke mig nogle bedre billeder med illustrationer og forevisninger. Dels teknisk, dels kvalitetsmæssigt. Billedserien med indstigning virker underlig. Af og til ser det ud som om, at foreviseren er bange for vandet. Endelig er albuen for høj i mange af billedserierne (roerens boks/paddlers box). Måske skulle man også overveje at tage billederne på åbent vand og ikke i en svømmehal?

Ros til Ungdomsringen, Kattinge Værk og Lars Borch for initiativet og for at gøre det mange kajakfolk drømmer om at gøre, men aldrig får gjort: at skrive en bog om kajak.

Brug hæftet - det fortjener det.

Hæfte med sort/hvid fotos.

Pris: 100 kr. plus porto

Købes hos Ungdomsringen:

ungdomsringen@ungdomsringen.dk

FRILUFTSBOGKLUBBEN

Af Søren Gerdes

I dette nummer af Dansk Friluftsliv barsler Boglisten endnu en gang med to nye titler. Jakob Hertz har skrevet noget så sjældent som en dansk instruktionsbog om havkajakken. Det må ses som en spændende udvikling. Må det inspirere andre havkajak entusiaster til at producere flere danske bøger om havkajakken. Tjekken, Jan Neumann, er hovedforfatteren bag bogen »Education and learning through outdoor activities«, der handler om de mange spil, lege og aktiviteter man kan muntre sig med i naturen.

EDUCATION AND LEARNING THROUGH OUTDOOR ACTIVITIES

Af Jan Neumann

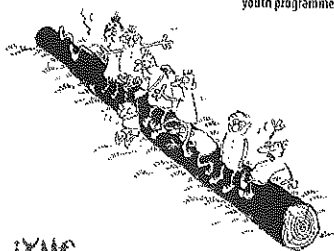
Anmeldt af Martin Machado

Bogen er udgivet som en del af projektet »Outdoor Sports Education«, støttet af EYES 2004 (European Year of Education through Sports 2004).

Jan Neuman
Illustrations Petr Doubalik

Education and learning through outdoor activities

Games and problem solving activities,
outdoor exercises and rope courses for
youth programmes

European Year of Education through Sports 2004
Project Outdoor Sports Education

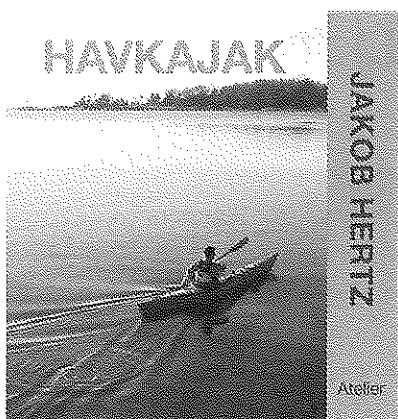
Bogen er opdelt i to uafhængige »afdelinger«, og starter med en 30 siders indføring i læringsprincippet i udendørslege og legenes præmisser. En skildring af udendørslegene, hvori betydningen af sport og udendørslege for børn og unge perspektiveres. Herudover er der en kort skildring af legenes præmisser, herunder mål, refleksion og evaluering. Jan Neumann sætter udendørs læring gennem lege op mod »hård« konkurrencesport, og fremhæver herigennem omdrejningspunktet i læringen, »experience« eller erfaring som værende essentielt i læringsprocessen og, at dette kan gøres gennem legene beskrevet i anden »afdeling« af bogen. Efter min mening er afsnittet om legene meget mere spændende end første afdeling, da man her får et samlet opslagsværk over et bredt udsnit af forskellige lege. Første afdeling byder heller ikke på særlig meget nytænkning, når udendørs læring perspektiveres.

De beskrevne lege breder sig over små hurtige »Icebreakers« til lidt sværere tovbaner, som kræver en del forarbejde og planlægning før de kan gennemføres. Herudover er der et særskilt kapitel om reb-aktiviteter, hvilket også udmærket kan bruges til opslagsværk. Legene er en blanding af kendte (under nye navne) og nye lege. Alle lege indledes med en kortfattet introduktion. Der er små humoristiske illustrationer, der understøtter teksten på en underholdende

måde og giver et hurtigt billede af nye lege. Ved genopslag giver billederne alene genkendelsens glæde, hvilket gør bogen perfekt til opslagsværk, når situationen kræver en hurtig leg, eller større arrangementer skal planlægges.

Personligt vil jeg bruge bogen i mit daglige arbejde som pædagog og friluftvejleder. Små hurtige lege kan udledes på det nærliggende grønne område og kan opstå i spontane øjeblikke. Herudover skal bogen/opslagsværket bruges til at planlægge spændende og meningsfulde aktiviteter, der passer i situationen, når større udelivsoplevelser skal planlægges, f.eks. adventure-race for børn, sommerkoloni og friluftsture. Bogen kan således anbefales som opslagsværk, hvis man er interesseret i en større samling af lege, der nemt kan planlægges og bruges i et aktivt udeliv.

Bogen er på 82 sider i hardback-kvalitet og med mange farveillustrationer. Pris 120 kr.

HAVKAJAK

Af Jakob Hertz

Anmeldt af Tue Kristensen

Det er ikke meget litteratur, der endnu er lavet på dansk om kunsten at ro havkajak. Så denne bog falder på et tørt sted. Der er fortsat behov for at definere terminologi, teknikker m.m. i forhold til havkajakroning. Det skal specielt ses i lyset af, at havkajaksamrådet arbejder med at definere en dansk standard for,

hvilke praktiske og teoretiske færdigheder man skal have for at undervise andre. Litteratur på dansk vil samtidig være med til at udbrede kendskabet til havkajakken i Danmark.

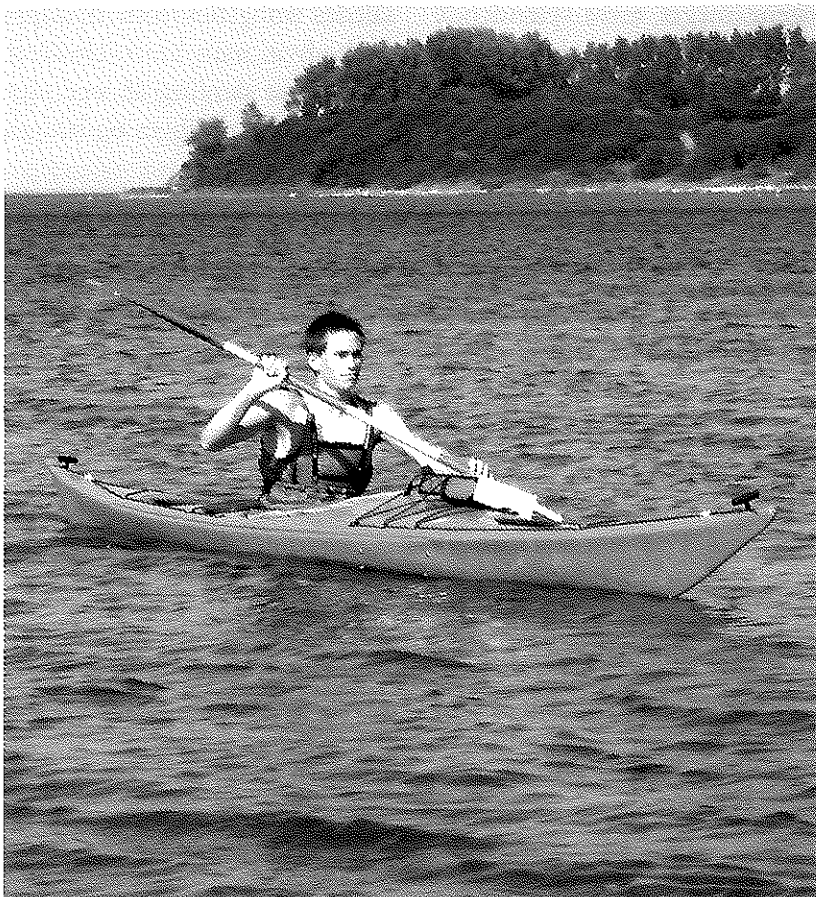
Bogen »Havkajak« indeholder en logisk og overskuelig gennemgang af udstyr og teknikker i relation til det at ro havkajak i Danmark. Den indeholder mange gode overvejelser om sikkerhed, teknikker, udstyr og skadesforebyggelse. Jeg kan f.eks. godt lide, at der bliver sat spørgsmålstegn ved paddlefloatens anvendelighed til en selvredning i hårdt vejr, og at fremadtaget er en rotation i overkroppen frem for et træk med armene. Når det er sagt, skal det nævnes, at det bliver dejligt at se den næste udgave af bogen. Flere steder er der henvist til bilag på side (xxx)

og andre steder deciderede slåfejl. Det er ærgerligt, fordi det irriterer mig som læser, og forstyrrer det ellers gode helhedsindtryk af bogen. Billederne i bogen er flotte og skarpe, men jeg kunne godt tænke mig, at billederne af redningsøvelserne var taget i lidt større bølger, og at der var lidt flere af dem i hver enkelt billedserie. Derimod synes jeg, det virker meget godt, at styretag og ruller bliver vist på »fladt« vand, så det er muligt at fornemme kajakkens »gang« i vandet. Da det er en dansk bog vil jeg have sat pris på, at alle teknikkerne bliver beskrevet med danske ord. I »Havkajak« er det ikke altid tilfældet. Flere steder bliver der anvendt engelske ord om et rotag eller en anden teknisk detalje i stedet for et dansk. Når det nu er en bog om havkajak, er det dejligt, at sidste del af bogen er brugt til at beskrive overvejelser i forhold til det at tage på tur i Danmark. Afsnittene indeholder gode tips til overnatning, pakning af kajakken, navigation, transport af havkajakken og turforslag m.m. »Havkajak« er en god bog for begynderen eller den let øvede roer. Den har nogle skønhedsfejl, der uden tvivl ikke er at finde i den næste udgave. Jeg fik nye input til det at ro havkajak hvilket var en god oplevelse, for som Jakob så rigtigt skriver: »heldigvis bliver ingen for gode til stadig, at kunne lære.«

Bogen er i hardback-kvalitet og med mange farvefotos.

Pris 215 kr.

Foto: Carsten Damsgaard

BOGLISTEN

Best. nr.	Titel/forfatter	Sprog	Omtale	Pris
AT-01	»Havkajak«, Jacob Hertz	Dansk	63/05	215,00
BU-01	»Udendørs pædagogik«, Dahlgren og Szcsepanski	Dansk	51/02	170,00
DU-01	»Education and learning through outdoor activities«, J. Neumann	Engelsk	63/05	120,00
IF-15	»Fodnoter...«, Karsten Wind Meyerhoff	Dansk	62/05	225,00
PG-20	»The pictorial guide, no. 1«, Geoff Sanders	Engelsk	59/04	250,00
PG-25	»The pictorial guide, no. 2«, Geoff Sanders	Engelsk	59/04	250,00
DB-30	»De 100 bedste Trangia opskrifter«, Johansen og Stummann	Dansk	42/00	69,00
NO-45	»Friluftslivet i vinterfjellet«, Mats D. Melbye	Norsk	56/03	250,00
NO-46	»Friluftsliv - grunnbok«, Bischoff og Mytting	Norsk	41/00	250,00
AS-47	»Fritt frem for uteskole«, Trond V. Vedum	Norsk	61/05	325,00
FR-52	»Friluftslivet og økokulturen«, Ib Ivar Dahl	Dansk	61/05	150,00
NK-55	»Slöjda i trä«, Jörgge Sundqvist	Svensk	57/04	195,00
BS-60	»Dyr og planter ved vores kyster«, Dennis Lisberg	Dansk	58/04	69,00
BS-65	»Snorkling for alle«, Lisberg og Pedersen	Dansk	62/05	89,00
CO-71	»The kayak Roll« (video), Kent Ford	Amerikansk	54/03	195,00
CO-75	»Telemark tips«, O'Bannon & Clelland	Amerikansk	60/04	150,00
BC-78	»Canoe and Kayak Handbook«, Franco Ferrero	Engelsk	52/02	195,00
WW-80	»Långfärdskajak«, Karin Mentzing	Svensk	42/00	205,00
WW-85	»Friluftsboken«, Lars Fält	Svensk	58/04	205,00
WW-86	»Vinterfärden«, Lars Fält	Svensk	60/04	205,00
NB-90	»Træklating i de danske skove«, Skytte, Boysen og Schunck	Dansk	55/03	150,00

Alle priser er inkl. dansk moms og gældende pr. 15. oktober 2005.

Dertil kommer ekspedition/forsendelse på 50 kr. uanset antal bøger.

Forbehold for evt. udsolgte bøger samt prisstigninger, der skyldes kursændringer.

Da vi kun har nogle enkelte af bøgerne på lager, må der ofte påregnes en leveringstid på min. 1 måned efter bestilling.

Bestil evt. via hjemmesiden: www.danskefriluftsliv.dk.

Friluftsbogklubben – bestillingskupon

Jeg bestiller hermed følgende bøger:

best.nr.	antal	best.nr.	antal	best.nr.	antal
_____	_____	_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____	_____	_____

Medlemsnummer (står på bagsiden af bladet): _____

Navn: _____

Adresse: _____

Postnr. og by: _____

Telefonnr.: _____

Bestillingskuponen adresseres til: Friluftsbogklubben, att. Søren Gerdes, Ryesgade 112E ^{1. sal}, 2100 København Ø

Afsender:
Ole Larsen
Hertelsvej 6
4640 Fakse

91342 ARC
TERKEL BERG-SØRENSEN
SØTOFTEN 1
8600 SILKEBORG 8600 e 48/10

BESØG VORES NYE WEBSITE PÅ WWW.FRILUFTSLAGERET.DK

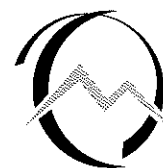
FRILUFTSLAGERET GIVER DIG RÅD

For os er friluftslivet en livsstil. Med en bred baggrundsviden inden for næsten alle former for udeaktiviteter, er vi i stand til at rådgive dig, uanset hvilken type udeliv, du dyrker.

Friluftslageret har det største udvalg af udstyr til friluftsliv. Kig forbi forretningen i Odense eller besøg vores butik på nettet, på www.friluftslageret.dk og se vores store udvalg. Rekvirer katalog på 63 12 37 37 eller via hjemmesiden.

Ungdomsskolen, lærere og elever opnår 20% rabat på alle* varer i Friluftslageret.

(*Gælder ikke GPS, mad- og tilbudsvarer.)

friluftslageret

LÆSSØEGADE 12 · 5000 ODENSE C. · Tel.: 63 12 37 37 · Fax: 63 12 37 36 · WWW.FRILUFTSLAGERET.DK
ÅBNINGSTIDER I BUTIKKEN: MAN-TOR 10:00-17:30 · FRE 10:00 - 19:00 · LØR 10:00-14:00 · WEBSITEN ER ALTID ÅBEN